

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

HET ZOEKLICHT OP EEN ZOEKONTWERP IV (slot)

De bijbel spreekt vaak over het menselijk zoeken naar God. Wat is met dit zoeken bedoeld? Deze vraag stellen we niet alleen, omdat Kuiterts zoekontwerp daartoe uitnodigt. Dat is wel de eerste reden, Tegelijk is het echter mooi meegenomen, dat we daarbij ook vanuit een ooghoek op een binnenkerkelijke discussie kunnen terugzien. Daarom ter afronding van onze ontmoeting met Erger enkele opmerkingen over het bijbelse 'zoeken':

Zoekend op de Karmel?

We ontmoeten hij Kuitert vaak de woorden zoekontwerp en zoekplaatje. Es is hem, naar eigen zeggen, veel aan de term zoekontwerp gelegen. De stelligheid van vorige generaties in ons ontvallen en geloven is op grond van de zaak een hachelijke onderneming gebleken. Het Oude Testament gaat open om deze stelling te illustreren. Kuitert wijst op het beroemde verhaal van de profeet Elia op de Karmel. Met zijn leesbril op lezen we in 1 Koningen 18, dat Israëls God en Baal zich, na een jarenlange strijd op de Karmel, een test moeten laten welgevallen, in de zin van 'wil de ware God opstaan'. De situatie bleef onzeker, totdat vuur uit de hemel de beslissing bracht.

Kuitert leest de Karmel-geschiedenis als een sleutelverhaal voor de situatie waarin het geloof – christelijk of niet – zich bevindt. We wachten op een goddelijk teken, dat als de bliksem die zich van het ene eind van de hemel naar het andere eind uitstrekt. Dat blijft uit, tot op heden. Daarom: geloofstradities zijn mensenwerk van 'beneden'. Daarmee wordt 'Boven' niet ontkend, maar het blijft wel zoeken. Het laatste bewijs moet nog geleverd worden. In feite legt Kuitert in 'zoeken' dezelfde reserve die hij in 'geloven' legt. Het moet nog blijken dat we het bij het rechte eind hebben. We mogen het hopen.

Vanuit een geheel andere invalshoek pleitte dr. J. Hoogland in de bundel *Geloof in Europa*, die ter gelegenheid van het Paascongres (1993) van Gereformeerde Studenten werd uitgegeven, voor een houding van *zoeken*. Toen daaruit door P.A. Bergwerff geconcludeerd werd, dat Hoogland het opnam voor de twijfel, werd dit ontkend. Een modieuze twijfelhouding wenst Hoogland niet, het gaat hem om de voortdurende poging om overeenkomstig de wil van God te leven, waarbij het steeds moeilijker is geworden ons op vanzelfsprekende zekerheden te beroepen. Hij wil nadrukkelijk een bijbelse invulling van het zoeken (*Nederlands Dagblad*, 14 april 1993).

Gevandenen zoeken

Waarom wordt de houding van de gelovigen in het Woord van de Here vaak getypeerd als een zoeken? Om-

HOOFDARTIKEL

Het zoeklicht op een zoekontwerp IV (slot)

G. Gunnink

UIT DE SCHRIFT

De voortgang van het voornemen des Heren I

P. Deddens

KERKELIJK LEVEN

Drie of vier ware kerken?

M. de Velde

GEKNIPT VOOR VANDAAG

Voltooiing

BOEKBESPREKING

De RPF en het overheidsambt
Brochures van en over A. Janse
Vervolg en vernieuwing
Midden in de eindstrijd
Eén of twee volken van God?
T.S. Eliot, de andere modernist

PERSCHOUW

W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

dat de bevestiging van Hogerhand nog komen moet? Of – ook een mogelijkheid die door velen overwogen wordt – omdat God verborgen is? Heeft zoeken iets met wantrouwen te maken? Iets met lichtende, bliksemheldere duidelijkheid die nog komen moet? Of trek je met deze vorm van zoeken een duisternis over je heen, een 'godsverduistering', die de bijbel niet kent?

Een eerste aanwijzing vinden we, als we bedenken dat in het bijbelse spreken de gelovige om te beginnen niet een **zoeker** is, maar een gevondene. Het verlorene zoekt God niet, God **zoekt** het verlorene (Ez. 34 : 16; Luc. 15 : 5, 9, 24). Wij geloven dat onze goede God, toen Hij zag, dat de mens zich volkomen rampzalig gemaakt had, Hem in zijn wonderhare wijsheid en goedheid zelf is gaan zoeken, toen hij bevend voor hem vluchtte (Art. 17 NGB). Eigener beweging zoeken mensen God niet, eigener beweging maken zij een vluchtheweging. Eigener beweging is er niemand die God ernstig zoekt (Ps. 14 : 2, Rom. 3 : 11). God evenwel zoekt ons ernstig. 'Te raadplegen was Ik voor, die naar Mij niet vroegen, te vinden voor hen die Mij niet zochten' (Jes. 65 : 1). Sinds het eerste bezoek aan Adam is de heilsgeschiedenis een geschiedenis van Gods hoog bezoek aan mensen, die hem niet zochten. Gods omzien naar mensen kreeg tenslotte de hoogste intensiteit in de komst van de Zoon van God. Hij zocht ons op en we kruisigden Hem. Hij zocht ons tot het uiterste en toen we nog niet wilden, kocht Hij ons. Zo is God gevonden, door wie Hem niet zochten (Rom. 10 : 20).

Binnen dit kader van Gods zoeken krijgt de bijbelse oproep aan mensen een plaats: zoekt Mij en leeft (Amos 5 : 4-6) en: zoekt en gij zult vinden (Deut. 4 : 29, Luc. 11 : 9). God is één en al beweging naar zijn volk toe en dat brengt mensen in beweging. Zij gaan God zoeken.

KERNREDACTIE:

OH. W.G. DE VRIES (cindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP. PROF. DR. M. TC VELDE.

OVERIGE REDACTIELEDEN

DRS. K. TFR BEEK, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RIJTER, DRS. H. VELDAN, PROF. DR. K. VRIJING

MFOEWERKERS

J.J.D. BAAS, DRS. J.A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan.

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Coindre BV., Postcrackening 406040 t.n.v.,
Up Reformatie, Gocs Postbus 25.1160 AA Goes. Tel. (01100) 15591

ABONNEMENT.

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland),
Buitenland f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn

Losse nummers f 1,85 (excl. porto)

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah
Tel. (05210) 15946

ADVERTENTIES

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Wordt het woord zoeken gebruikt, omdat het een hachelijke onderneming betreft? Zit er terughoudendheid in en onzekerheid? Het is een zoeken waar een 'en' aan vastzit. Het is zoeken én vinden. Dit vinden is niet iets bijkomstigs, iets waarvoor je je schamen moet, omdat het met te grote stelligheid gepaard zou gaan. Het vinden is een heilofte en een vreugde. Het is een zoeken, dat dicht in de buurt komt van woorden als aanroepen, aanbidden, dienen, gehoorzamen. Salomo krijgt van zijn vader dit mee: 'ken de God **van** uw vader, en dien Hem met een volkomen toegewijd hart en een bereidwillig gemoed'. Deze geloofshouding van totale en overtuigde toewijding wordt vervolgens kortweg samengevat met: 'Indien gij Hem zoekt, zal Hij zich door u laten vinden' (1 Kron. 28 : 9). In het zoeken zit geen terughoudendheid, maar een overtuigde keuze. Het zoeken is tegelijk een kennen: ken de God van uw vader! i-het zoeken is een kwestie van heel het hart, heel de ziel (2 Kron. 15 : 12). Dit zoeken van Jahwe heeft dan ook niets te maken met een **slag** om de arm. Het zoeken gaat samen met een stellig roemen en met vreugdevolle zekerheid. 'Beroemt u in zijn heilige naam, het hart **van** wie de HERE zoeken, verheuge zich' (1 Kron. 16: 10).

Waarom zoeken?

Ondertussen hebben we nu nog niet veel gezegd over de vraag waarom de houding van de mens in relatie tot God getypeerd kan worden als een zoeken. We willen wijzen op drie aspecten.

In de eerste plaats wordt met dit **zoeken** *inzet* en *volharding* aangeduid. Rondkijken is een laconieke bezigheid, bij een zoekactie is concentratie en doorzettingsvermogen nodig. Daarom neemt Christus ons de overtrokken aandacht voor levensonderhoud van de schouders: opdat **we** eerst het koninkrijk van God kunnen zoeken (Mat. 6 : 25-34). Ook het zoeken daarnaar gaat gepaard met vinden en ook na het vinden blijft de inzet (Mat. 13 : 45, 46). Het zoeken van de Here is het tegendeel van: 'aan godsdienst doen' als het je uitkomt en als je daarvoor in de stemming bent. Het bijbelse zoeken is een zaak van ijver en van het hele hart. 'Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, **zoekt** de dingen die boven zijn, waar Christus is, gezeten aan de rechterhand **van** God' (Kol. 3 : 1). Dit zoeken heeft niets te maken met de onwetendheid en vrijblijvendheid van een 'zoekende', maar met de overgave van het geloof.

In de tweede plaats is het bijbelse zoeken een zaak van *in beweging* zijn. Het is een **streven**. In het Nieuwe Testament is met **zoeken** soms niets anders bedoeld dan 'begeven, willen'. Wie het eindstation heeft bereikt, heeft niets meer te zoeken. Er zit een 'nog niet' in. Het bijbelse woord 'zoeken' is een waarschuwing tegen alle vanzelfsprekendheidsreligie. Het **gaat** in tegen alle gearriveerdheid en tegen een houding van: we weten het allemaal al. Het gelovige leven mag een ontdekkingsreis zijn. Ook waar de tocht door een woestijn gaat of door een bekend gebied, dat ons om zijn vertrouwde paadjes niet meer

boeit, toch mogen degenen die God zoeken de pas erin houden, in de verwachting van nieuwe verrassingen. Veel ligt vast. Gelovigen (zij die 'van de weg' zijn) kennen 'de Weg'. De weg wordt duidelijk gewezen. Ook het vinden is beloofd. Daarmee is geen vanzelfsprekendheid gegeven. Integendeel. Zoals je met een duidelijke wegenkaart in de hand, in de zekere overtuiging dat je het reisdoel zult vinden, toch je weg moet zoeken en telkens nieuwe, ongekende panorama's mag ontdekken, zo mag je God zoeken. Ongedachte vergezichten kom je tegen, maar ook kruispijntjes, die om een keuze vragen, opgebroken wegen, afgronden.

Daarom luidt de vraag van hen die in 1993 hun weg zoeken: 'HERE, maak mij uw wegen bekend, leer mij uw paden' (Ps. 25 : 4). En daarom heeft Hoogland gelijk als hij over zoeken spreekt, als de voortdurende poging om naar Gods wil te leven. Vroegere antwoorden passen niet altijd op de vragen van vandaag, nieuwe antwoorden liggen niet voor het oprapen. Wat is wijsheid vandaag? Je moet er om bidden. Je moet er naar zoeken. En de belofte is, dat je er dan uitkomt. Wie ijverig levenswijsheid zoekt zal vinden (Jak. 1 : 5; Spr. 8 : 17).

God wil gezocht worden. Daar zit in de derde plaats ook in: *God is dichtbij*. Hij is niet ver weg en niet onbereikbaar. 'Zoekt de HERE, terwijl Hij zich laat vinden: roept Hem aan terwijl Hij nabij is' (Jes. 55 : 6). Niet zijn afwezigheid, maar zijn duidelijke nabijheid is de vooronderstelling van het zoeken. Hij is niet zomaar beschikbaar voor Jan en alleman, wie Hem niet zoekt zal zijn aanwezigheid niet bespeuren. In een tijd waarin velen spreken over de afwezigheid van God, mogen we belijden dat God ons nabij gekomen is in zijn Zoon. Wie zijn eigen Kind heeft weggegeven in de marteldood is duidelijk genoeg geweest.

Aan de duidelijkheid van Gods openbaring in Christus is vandaag niets veranderd. Schrijnend is vandaag de schreeuw naar God. 'Waar is God?' Ik kan Hem niet vinden!' Het meest schrijnende daarvan is, dat de schreeuwende mens de duidelijkheid van Gods stem overschreeuwt. De vraag is niet: is God wel duidelijk, maar: willen we de duidelijkheid wel die God geeft? Of hebben we dan toch maar liever dat Hij op afstand blijft? Nabij u is het Woord. We mogen in genade geloven, in de genade van de openbaring.

Welk sleutelverhaal?

In dit verband kan er op gewezen worden, dat in de beschrijving van de Karmel-geschiedenis door Kuitert iets over het hoofd wordt gezien. Hij spreekt van een sleutelverhaal. De sleutel zou aanzienlijk beter passen, als verdisconteerd was, dat Elia geen seconde heeft getwijfeld aan de afloop. Elia staat niet wat bedremmeld te wachten, onzeker over de afloop, hij heeft zelfs niet alleen maar 'goede hoop' op een afloop die Gods macht zal bewijzen, hij is hij voorbaat stellig overtuigd, van wat hij nog niet zien kan. Vooraf al maakt hij zich vrolijk en drijft hij de spot met Baäl en zijn dienaren. Hij laat tot driemaal toe

water over het altaar van Jahwe plenzen, omdat hij *voordat* het vuur uit de hemel slaat niet op een twee gedachten hinkende zoeker is, maar een gelovige. Zijn gebed op de Karmel is dan ook niet het gebed van een man, die de uitslag van de 'test' nog niet kent. Het is het gebed van iemand die voor zichzelf niet eens bevestiging meer nodig heeft: 'Antwoord mij, HERE, antwoord mij, opdat dit volk wete, dat Gij HERE God zijt, en dat Gij hun hart weer terugneigt' (1 Kon. 18 : 37). Het hardhandig ingrijpen van Jahwe op de Karmel, op zoek naar het hart van een hardleers volk, kun je onmogelijk ten tonele voeren om de hachelijkheid van het christelijk zoekontwerp mee te demonstreren.

Elia was een mens als wij. Na de stelligheid van het Karmeloptreden volgt een diepe inzinking. Een mens loopt lang niet altijd op geloofstoppen. Elia is er doodmoe van geworden om te ijveren voor Jahwe, in een tijd waarin de altaren voor Jahwe omver werden gehaald en waarin velen door de knieën gingen voor Baäl. Twijfels over de zin van zijn leven en over de zin van zijn strijd bestookten hem. Toen zocht God hem op. Elia mocht zijn geloof herbronnen bij de oude bron: de berg Horeb. En hij kreeg te horen, dat er zeventuizend zouden zijn, die hun knieën niet zouden buigen voor de Baäl (1 Kon. 19). Als het alleen aan ons zou liggen, dan was geloven inderdaad een hachelijk avontuur. Maar gelukkig ligt de bron van geloofskracht bij een Ander.

G. Gunnink

DE VOORTGANG VAN HET VOORNEMEN DES HEREN I

Ik ben het die de smid geschapen heb... Ik ben het ook die de verderver geschapen heb om te vernielen.

Jes. 54 : 6

Waarmee kon een jongen of meisje, geboren in de tijd van de Babylonische ballingschap, zich troosten?

Dat Jeruzalem zo mooi was? Maar dat lag plat! Dat ze kwamen uit een land overvloedig van melk en honig? Maar dat was een braakliggend terrein met wilde dieren! Dat ze hoorden bij een God? Maar waar was Hij dan? Hadden de goden van Babel Hem niet overwonnen?

Troost was er toch. En juist bij die God. Door de profeet Jesaja had Hij lang vóór de ballingschap plaatsvond gewaarschuwd, dat zijn geduld niet eindeloos op de proef kon worden gesteld. Door dezelfde profeet had Hij gesproken van troost, omdat zijn straf niet eindeloos zou duren.

In ballingschap hebben ze Jesaja er nog eens op kunnen naslaan. Troost troost mijn volk zal uw God spreken. Hij opent de weg naar de vrijheid. Hij doet het voor zijn volk. Niet omdat het in ballingschap zulke brave mensen waren geworden. Maar wèl omdat het optreden van zijn Knecht des HEREN te verwachten is. Hij zal zichzelf ten schuldoffer stellen en veler zonden dragen. Hij zal velen rechtvaardig maken. Hij zal zijn leven uitgieten in de dood. Maar dat is voor Hem het einde niet. Na zijn schuldoffer zal hij leven, lang leven hebben. Het voornemen van de HERE zal voortgaan: ja door zijn hand.

Na Golgotha zal er opstanding uit de doden komen.

Na Pasen hemelvaart en Pinksteren.

God vergeet zijn kerk niet die in ballingschap is. In Babel konden ze geen schuldoffers brengen. Maar daarom waren ze nog niet los van HET schuldoffer dat nog komen ging. Jeruzalem was verwoest en de tempel afgebroken. Geen offers werden meer gebracht. Maar Jesaja wijst nog verder dan het verre Jeruzalem.

De hand van de knecht werkt door.

Er komt meer dan een herbouw van het aardse Jeruzalem met zijn tempel. Zijn hand werkt aan de kerk.

Wanneer die kerk er komt, zal het geen gemeenschap zonder vijanden zijn. Jesaja waarschuwt heel duidelijk: Felle aanvallen zijn te verwachten (vs. 15).

Maar die zijn anders dan in de tijd vóór de ballingschap. Toen stuurde de Here Zelf Assyriërs en Babyloniërs naar

Samaria en Jeruzalem. Maar als er aanvallen zullen komen op de stad, de kerk, die door de knecht wordt gebouwd, dan gaat dat van God niet uit.

Heel concreet spreekt Jesaja over wat mogelijk is. Hij ziet een smid aan het werk. In zijn smederij kan hij héél wat presteren. Met knappe technieken kan hij steeds modernere wapens produceren. Hij kan ook andere produkten vervaardigen. Ploegscharen en snoeimessen ten dienste van vrede en welvaart. Daarvan had Jesaja al gesproken in het begin (Jes. 2 : 4). Maar die smid is geen god. De techniek is geen god, al wordt die wel eens als een god verheerlijkt en verfoeid. In de handen van de smid krijgt die techniek wel zijn kans. Maar de hand van de knecht, de hand van de Zoon, waardoor het voornemen, het vaste plan van God zijn voortgang vindt, stelt grenzen. Hij is machtig dat te doen. 'Ik heb de smid geschapen'.

Als de verderver opstaat om de techniek van de smid te gaan misbruiken tegen de stad, de kerk, dan geldt hetzelfde voor hem: 'Ik heb hem geschapen'. Felle aanvallen? Mogelijk. Maar de hand die de aanvaller schiep is ook de hand die tot stoppen dwingt.

Wie weigert te geloven dat God Schepper is, berooft zichzelf van de troost, die de Verlosser belooft aan de kerk. Onze Verlosser is ook Schepper en daarom Beschermmer, bij wie we veilig zijn. Je kunt Jesaja 53 niet isoleren van Jesaja 54.

P. Deddens

DRIE OF VIER WARE KERKEN?

In ons vorige artikel ging het over de uitspraken van de generale synode van Heemse 1984 tegen de leer van ds. J. Hoorn inzake de kerk. Die uitspraken blijken onder ons soms slordig te worden weergegeven. Men dekt dan een eigen mening over 'meer ware kerken in Nederland' ten onrechte met het synode-gezag van 'Heemse'. Dat slordige spreken van sommige van onze 'voormannen' en persorganen over 'Heemse' krijgt een vervelend vervolg. De laatste tijd hoor je onder ons regelmatig zeggen, dat er in ons land wel drie of vier ware kerken zijn: de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK), de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK), de gereformeerde Bonds-gemeenten in de Hervormde Kerk (GB) en de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken (GKV). In korte tijd wint die gedachte onder ons terrein, vooral onder jongeren. Terecht? Ik geloof dat het een verkeerde ontwikkeling is! Vandaar nu een aantal kanttekeningen over deze kwestie.

Wat is er veranderd?

Wat hebben die genoemde kerken in de laatste tien jaar eigenlijk gedaan, dat wij ze nu als ware kerken zouden moeten erkennen? Wat is er bij hen veranderd?

Heeft de christelijke gereformeerde synode uitgesproken, dat ze haar bezwaren tegen 'onze' prediking opgeeft of dat ze het niet verantwoord vindt om nog langer apart te blijven staan en een vereniging tegen te houden?

Hebben de Nederlands Gereformeerde Kerken soms uitgesproken, dat ze Icingen als van Telder en Vonk die met de Heilige Schrift in strijd zijn, niet langer zullen tolereren?

Of hebben de gereformeerde-bonders misschien besloten om voortaan niet langer mee te doen aan het toelaten van vrijzinnige en Schriftkritische predikanten in de kerk?

Waren ze er maar, zulke positieve ontwikkelingen! Dat zou dan inderdaad 'drempel-verlagend' kunnen werken. Maar ik heb er niets van gehoord of gemerkt. Waarom dan eigenlijk een collectieve 'ware kerk-verklaring' in twee of drie richtingen? Welke goede redenen of aanknopingspunten zijn daarvoor?

Waarom eigenlijk een collectieve 'ware-kerk-verklaring' in twee of drie richtingen?

Wat ik de laatste jaren heb gehoord over plaatselijke samsprekingen geeft over het algemeen evenmin veel reden om te doen alsof er in onze dagen ten aanzien van de kerkelijke eenheid zo veel veranderd zou zijn.

We zijn enthousiast in allerlei plaatsen aan correspondenties en samsprekingen begonnen. Om de haverklap hoorde je onder ons de naam van de christelijk-gereformeerden en de term 'kerkelijke eenheid' vallen. Ik denk dat buitenstaanders wel eens over ons geglimlacht hebben en gedacht hebben: 'wat zijn het ineens een fanaticke eenheids-strevers geworden!'. Hebben wij daarmee niet flink aan ons eigen image gewerkt?

Maar aan contact beginnen is heel wat gemakkelijker dan in het contact verder komen. Gelukkig is er hier en daar het resultaat van een verregaande wil tot hereniging. Maar in veel plaatsen komt men niet echt verder. Dan moeten wij ook niet doen alsof de verschillen niet meer zo relevant zijn en nagenoeg zijn overbrugd.

Het is treurig, maar zo is het nu eenmaal: er is in de kerkelijke verdeeldheid nog niet wezenlijk veel veranderd. De situatie is als puntje bij paaltje komt helemaal niet zo veel anders dan in 1951 of 1961 of 1971

Wie zijn verantwoordelijk?

Wat is de weg waarlangs je tot een erkenning van andere kerken als ware kerk komt? Volgens mij is dat primair een taak van:

- de kerkeraden en plaatselijke gemeenten als het om de plaatselijke situatie gaat;
- de generale synode als het om de landelijke situatie gaat.

Dit zijn namelijk de instanties die geroepen en het best in staat zijn om de zaken te beoordelen. Het onderscheiden welke de ware kerk is, dat moeten we volgens onze belijdenis (art. 29 NGB) 'nauwgezet en met grote zorgvuldigheid' doen op basis van Gods Woord. Dat doe je dus niet met de Franse slag tijdens een spreekbeurt of op een congres of in een krante-artikeltje zo maar eventjes voor alle plaatsen tegelijk. Dat vraagt gesprek en overleg tussen de verantwoordelijke kerkeraden in een bepaalde plaats of tussen de deputaten en synodes voor wat de kerkverbanden betreft.

Daarmee zeg ik niet, dat niemand een persoonlijke visie

op die andere kerken mag geven. Maar we moeten elkaar en vooral onze kerkelijke vergaderingen niet voor de voeten lopen. Een ouderling uit Putten bepaalt niet, of de CGK hier in Kampen een ware kerk is. Een dominee uit Amsterdam maakt niet uit, of de NGK in Amersfoort als ware kerk erkend moet worden. En als lid van de gemeente hier in Kampen ga ik niet in de krant schrijven dat de NGK hier in Kampen of in Amsterdam of in Voorthuizen ware kerken zijn.

Ik heb dus bezwaar tegen collectieve ware-kerk-oordelen van sprekers en scribenten over allerlei plaatselijke situaties die ze niet kennen, die ze niet *kunnen* beoordelen en waarvoor ze niet de verantwoordelijke mensen zijn. Enschede-Noord is een ander verhaal dan Dordrecht. Bunschoten is een ander verhaal dan Wezep. Laten we ons wachten voor globale kwalificaties die niet op onze eigen verantwoordelijkheden en eigen gesprek-ervaringen gegrond zijn.

Ware kerk – dus *niet* afscheiden?

Het verhaal van drie of vier ware kerken loopt bovendien volgens mij *stuk* tegen wat we belijden in art. 29 NGB. Daar worden de drie kenmerken genoemd waaraan men de ware kerk kan kennen: zuivere bediening van Woord, sacramenten en tucht. En dan volgt er: 'Hieraan kan men met zekerheid de ware kerk kennen en *niemand heeft het recht zich van haar af te scheiden*.'

Als je dit zinnetje concreet toepast, blijkt hoe vreemd het is, als je nu zo maar de CGK, de NGK en de GB als ware kerken gaat aanwijzen. Want als ze ware kerken zijn, *dan heb je niet het recht om je daarvan af te scheiden*. Niemand mag dat. Ik mag me dus hier in Kampen niet afscheiden van de gereformeerde honds-gemeente die hier is. En ik mag me *ook* niet afscheiden van de Christelijke Gereformeerde Kerk. En ik mag me evenmin afscheiden van de Nederlands Gereformeerde Kerk of van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt).

Hoe moet ik dat in praktijk brengen? Waar moet ik aanstaande zondag in de kerk zitten? Hadden we ons met ons gezin toen we in Kampen kwamen wonen misschien bij al die vier kerken tegelijk als lid moeten aanmelden?

En als ik dan verder terug denk aan 1967, toen wij hier in Kampen als studenten aankwamen, hadden we ons toen niet van de 'buitenverband-gemeente' (Nieuwe Kerk) mogen losmaken en niet naar de Stadsgehoorzaal mogen gaan, naar de 'binnenverbandse' gemeente? Had ons voorgelicht hier in januari 1967 mee moeten doen, toen een paar bezwaarde mensen hier een CGK stichtten naast de ware Gereformeerde Kerk? En had Derk Hoksbergen

in 1835 gewoon naar de hervormde Bovenkerk moeten blijven gaan in plaats van zijn 'klumpieskarke' te organiseren?

Een ware kerk is er een, waar je je niet van mag afscheiden. Voortaan zouden we dan zeker tegen mensen die uit CGK of NGK of GB naar een van onze gemeenten willen overkomen, moeten zeggen: 'Nee, je moet daar blijven, want het is een ware kerk'. Is dat de bedoeling? Het kan toch haast niet anders. Want 'ware kerk', dat is toch geen aanduiding om mee te rommelen? Het gaat om hoge en ernstige dingen!

Betekenis-verschuiving: de ware kerk = 4x een ware kerk

Maar misschien liggen de zaken wel heel anders. Als ik de verhalen over het bestaan van meer ware kerken in Nederland op me in laat werken, kan ik me namelijk aan de indruk niet onttrekken, dat men bezig is in de discussies aan de term 'ware kerk' een andere inhoud te geven dan onze belijdenis doet.

Bedoelt men met 'ware kerk' hetzelfde als art. 27-29 NGB, dan moet men aan de hand van de drie kenmerken kunnen aantonen, dat CGK, NCK en GB (plaatselijk of landelijk, als men dat al bekijken kan) aan die kenmerken beantwoorden. Of dat ze er in 1835 of 1893 of 1967 nog niet aan beantwoordden, maar vandaag wel.

Dat moet dan gedocumenteerd ('nauwgezet en met grote zorgvuldigheid') worden aangetoond. En men moet zich dan confronteren met de redenen die onze (voor)ouders en/of wijzelf in 1835 en 1893 en 1967 hadden om niet hervormd, *niet* christelijk-gereformeerd en niet Nederlands-gereformeerd te zijn. Tot nu toe heb ik zulke zorgvuldige bewijsvoering nog niet gelezen.

Daarom temeer denk ik, dat er een nieuw 'ware-kerk-begrip' onder ons aan het inburgeren is. Met 'ware kerk' bedoelt men dan niet de kerk waar de Here je roept en waar je je niet van mag afscheiden, maar men bedoelt de drie of vier kerken waar je bij kunt horen en die (met enig verschil) allemaal op een verdedigbare manier gereformeerd zijn. Eventueel is daar dan nog wel een bepaalde gradatie in: meer of minder waar of zuiver. Maar de drie of vier kerken bestaan naast elkaar en zijn toch allemaal ware kerk.

Met andere woorden: de ware kerk van art. 29 NGR is in Nederland een overkoepelend geheel van *méer* ware kerken. De ware kerk van de belijdenis is hier te lande te vinden in drie of vier verschillende kerkgemeenschappen, die waarachtig en wettig kerk zijn, ook al leven ze niet in eenheid van Woord en sacramenten.

Ik zie hier best het probleem wel waar we in onze tijd voor staan. Gezien in het licht van de snelle secularisatie na 1970 is er de neiging om bestaande verschillen met andere kerken minder zwaar te wegen dan we vroeger deden. Dus vooruit maar, *óók* ware kerk.

Maar volgens mij gaat dat veel te snel en brengt het ons in de problemen. Het gebruik van termen als 'waar' en 'vals' in onze belijdenis, in de gereformeerde theologie

en in onze kerkgeschiedenis verdraagt zich niet met het aanwijzen van drie of vier kerken tegelijk als 'ware kerken'. En het veroorzaakt onder ons ook kortsluiting. Wil men van drie of vier niet verenigde maar toch ware kerken spreken, dan moet m.i. het begrip 'ware kerk' opnieuw doordacht, gedefinieerd en geijkt worden.

Wil men van drie of vier niet verenigde maar toch ware kerken spreken, dan moet m.i. het begrip 'ware kerk' opnieuw doordacht, gedefinieerd en geijkt worden.

Mogelijkheid en werkelijkheid

De laatste jaren is er nogal interesse voor uitspraken uit het verleden (bijvoorbeeld van K. Schilder of J. Douma), dat er wel meer ware kerken naast elkaar kunnen bestaan. Het kläisieke voorbeeld dat daarbij steeds wordt aangehaald, is het bestaan van afgescheiden en dolerende kerken naast elkaar in de periode 1886-1892. Menige gereformeerde knoopt daarbij aan om te zeggen, dat er vandaag meer ware kerken naast elkaar te vinden zijn in ons land.

Hoe overbodig het lijkt, toch wijs ik er nog maar eens op, dat de stelling 'er kunnen meer ware kerken zijn' nog niet hetzelfde is als 'er zijn vandaag meer ware kerken'. Voor menigeen lijkt dat zo ongeveer hetzelfde te zijn. Onlangs sprak ik enkele jongeren (belijdende leden, kiene lieden) die op de klank af zo maar beweerden, dat onze laatste synode een paar andere kerken al als ware kerken erkend had. Ze hadden kennelijk de klok van 'Heemse' ook al horen luiden.

Maar wat als een mogelijkheid in synodebesluiten wordt genoemd (soms twee ware kerken naast elkaar), is daarmee nog geen feitelijkheid, geen constatering van een bestaande werkelijkheid.

En dan komi daar nog iets bij, wat onze kerken naar de CGK toe altijd hebben benadrukt. Ik citeer uit de notulen van de samensprekingen met de CGK in de periode 1948-1951 (via *Acta Generale Synode Hoogeteen 1969-1970*, blz. 620-621):

'De Geest des Heren is vrij. Die kan zo werken, dat men hier of daar het predicaat: ware kerk niet meer kan ontzeggen. Maar dan zal men de waarachtigheid-van-het-kerk-zijn moeten bewijzen door zich haastig te verenigen. God beware ons ervoor, dat we naast elkaar zouden gaan leven in goede broederzin, in bredere correspondentie; er is maar één ding geoorloofd: samen ons buigen onder de heerschappij van Christus, om ons door Hem te laten vergaderen in enigheid des geloofs.'

Dat zijn ook voor onze tijd belangrijke woorden. Ware kerk zijn, dat is immers geen 'hebbelijkheid', geen onverliesbaar predikaat. Als gereformeerde belijders elkaar ontdekken, dan komt hun kerkelijk bestaan 'in de crisis'.

Dan staan ze voor de roeping de kerkelijke eenheid, in welke vorm dan ook, te roeken en te onderhouden, op straffe van on-katholiek te worden. Ware kerk? Dat moet dan ook blijken.

Als gereformeerde belijders elkaar ontdekken, dan komt hun kerkelijk bestaan 'in de crisis'.

Riskante eenzijdigheid

Het is bij het verhaal over 'meer ware kerken' van belang om de proporties en het grotere geheel van de leer over de kerk in acht te nemen. Het spreken over de mogelijkheid van een tijdlang twee ware kerken die nog niet één zijn, was altijd een klein detail van alles wat wij over de ware kerk te zeggen hadden. Het vormde een kanttekening bij een veel groter verhaal, waarin de hoofdzaak was: zoek de ware kerk naar de kenmerken van onze belijdenis en voeg je daar gehoorzaam bij.

De wijze echter waarop de laatste tijd onder ons sprake is van 'meer ware kerken', is anders. Een detail uit de kerkvisie van voorheen wordt nu als algemeen criterium voor het taxeren van de kerkelijke verdeeldheid gehanteerd. Een detail komt in het centrum te staan. Een uitzonderings-situatie gaat de regel beheersen. Dat is een riskante eenzijdigheid. Daardoor worden de zaken helemaal uit balans getrokken.

Als je telkens zegt 'er zijn meer ware kerken', zonder dat er een verhaal náásr staat over de redenen, waarom wij en onze kinderen anno 1993 niet in de CGK, de NGK of de GB maar in de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken onze plaats moeten innemen, wat is dan de conclusie van onze jongeren? Precies: die zien de kerkelijke verschillen voortaan als zaken van ondergeschikt belang. Historisch misschien wel plausibel, maar voor de actualiteit niet zo relevant meer.

Eenzijdigheid is gevaarlijk. We moeten vandaag daarom niet spreken over een eventuele mogelijkheid van 'meer ware kerken'. zonder tegelijk goede nadruk te leggen op onze roeping van Godswege om vandaag de dag in de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken onze plaatsen in te nemen. Daar zijn nog steeds goede, op Schrift en belijdenis gegronde redenen voor!

Relativering als effect

Als sprekers en schrijvers en bestuurders onder ons accentueren, dat 'wij niet de enige ware kerk in Nederland zijn' en 'dat onze synodes dat hebben uitgesproken', dan zijn dat uitspraken, die een veel groter en ingrijpender effect hebben dan men zich bewust lijkt te zijn.

De volgende stap is – zoals we zagen – zo maar gemaakt: men maakt de stelling concreet en gaat namen van kerken invullen. En dat heeft dan weer verdere effecten. Systematisch onderzoek heb ik er nies naar gedaan. Maar ik ga

at op wat ik in artikelen, interviews en gesprekken lees en hoor. Dat geldt dan met name bij jongeren, die overigens hun opinie op dit punt vooral ontleen aan een groep der-tigers en veertigers.

De eerste stap is: relativering van een besliste en overtuigde 'kerkkeus'. Dat wordt een zaak van persoonlijke voorkeur, een kwestie van waar je nu eenmaal geboren en getogen bent. Er zijn gradaties in het kerk zijn. Je kunt dus eigenlijk maar beter spreken van meer en minder zuiver. En dat je 'vrijgemaakt' bent, is 'toevallig'. Andere kerken hebben hun 'eigen gelijk'. En bovendien, **moet** je in het leven niet vaak met **minder** dan 100 % **genoegen** nemen? Als men in grote lijnen hetzelfde gelooft als jij, dan moet je over het resterende verschil niet al te moeilijk doen.

Zo ontstaat er onder ons een groeiende groep van mensen, die wel *tot* onze kerken behoren, maar die zich gedistantieerd opstellen. Ze praten steeds over 'de **vrijgemaakten**', terwijl ze daar toch zelf hijhoren! Ze hebben veel kritiek, maar je mist de loyaliteit en de solidariteit. Het zijn mensen die vandaag nog wel 'vrijgemaakt' zijn, maar je moet nog maar afwachten, of ze het volgend jaar nog zijn. Dat geeft een distantie en een onzekerheid in de kerken, die de gemeenschap en de onderlinge verbondenheid ondermijnt.

De tweede stap is het relativeren van **bepaalde** punten uit de gereformeerde belijdenis en daarmee uit de Schrift. Je staat er van te kijken, hoe snel die manier van denken vat krijgt op met name jongeren. Als verschillende kerken naast elkaar 'waar' zijn, dan zijn dus verschillende uitleggingen van de Bijbel naast elkaar legitiem, zegt men. Heel gelovige christenen hebben **soms** heel verschillende opvattingen. Wie zou durven zeggen, dat de gereformeerde opvatting de juiste is?

Zo blijkt, hoe nauw kerkelijke en confessionele **belijndheid** mei elkaar samenhangen!

Een derde stap op de weg van de relativering ben ik (onder belijdende, 'goed gereformeerd' opgevoede jongeren) in dit verband ook al tegengekomen: men trekt de algemene conclusie, dat 'ware kerk' altijd een subjectief begrip is. Er bestaat geen algemeen geldige waarheid, maar 'waar' is datgene wat voor iemands eigen beleving waar is. Je kunt elkaar dus geen bepaalde norm voorschrijven. Het beste wat je dan kunt doen is: in gesprek blijven met elkaar. Alleen over *centrale* waarheden uit de Schrift valt *niet* te discussiëren.

Ik zou niet graag de bovengenoemde sprekers en schrijvers en bestuurders voor al deze relativeringen en voor de pluralisering van de waarheid **aansprakelijk stellen**. Maar

het is wel goed dat **ze** attent zijn op dergelijke effecten. Losse zinnestukjes en **krantekoppen** alleen al kunnen een klimaat scheppen en ontwikkelingen in de hand werken, die je zelf nooit gewild hebt, maar waar je wel degelijk rekening mee **moet** houden.

Drieërlei of vierderlei weg?

Aan de **hier** besproken materie zitten een paar vragen vast aan het adres **van** hen die ook andere kerken **als** ware kerken willen aanwijzen. Begrijp ik het goed, dat u in de huidige kerkelijke situatie in Nederland drie of vier wettige kerkelijke wegen ziet, drie of vier mogelijkheden om *in gehoorzaamheid* aan de *Here* de belijdenis van art. 27-29 in praktijk te brengen?

Dat u niet behoort tot de Hervormde Gemeente of tot de Nederlands Gereformeerde Kerk in uw woonplaats, is dat voor u dan geen geloofskeus, geen kwestie van roeping van Godswege en van gehoorzaamheid aan de Here? **Wat** is daarvoor dan wel het motief! Is het voor u louter een kwestie van afkomst: je bent nu eenmaal in de 'vrijgemaakte' kerk geboren? Of van secundaire motieven: je kiest een kerk, waar je je het beste thuisvoelt? In hoeverre is het bestaan van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) dan nog op Gods Woord gegrond? In hoeverre hebben zij dan nog een eigen bestaansrecht?

We zouden dunkt me verder komen met elkaar, als er op dergelijke vragen een duidelijk antwoord kwam.

Geen karikaturen

Met het bovenstaande is intussen nog niet aangegeven, hoe naar mijn mening dan wel te spreken valt over andere kerken. Uiteraard is het onmogelijk om daar in kort bestek een afgeronde visie op te geven. Wel **wil** ik een paar gezichtspunten noemen die hier vooral van belang zijn.

Het is goed gereformeerd, helemaal in de lijn van 'Heemse', om van andere kerken niet te zeggen dat Christus daar niets doet, daar niet werkt, daar niet kerkvergaderend actief **is**, dat daar geen gelovigen zijn, de mensen daar allemaal kerkelijk dood zijn, of hypocrieten zijn en dergelijke uitspraken. Ook al zijn er individuele mensen geweest die zo spraken, dit is na 1944 nooit de algemene teneur geweest van ons spreken over de kerk. Laat men niet werken met **en** vechten tegen karikaturen!

Wij hebben wel dikwijls gezegd: kerkelijke wegen als die van gereformeerde-bonders en christelijk-gereformeerden en Nederlands gereformeerden zijn **geen** goede **kerk-wegen**. Mag het? **Mag** je anders verwachten van christenen die zelf in het geloof een bewuste en overtuigde keus inzake de kerk hebben gemaakt?

Geen waar/vals-systematiek

Wij moeten met onze belijdenis rustig durven spreken over ware en valse kerk, maar we moeten ons niet laten dringen in een ware/valse-kerk-systeem. Dat wil zeggen: als we van bepaalde kerkgemeenschappen zeggen, dat het geen ware kerken zijn, dan betekent dat niet, dat het dus alleen maar meer valse kerken kunnen zijn. Dat is logisch-

tische systeemdwang. Het is voorzover ik kan zien niet uit de Schriften waar te maken, dat je over de kerk uitsluitend in categorieën van waar en vals kunt spreken. Wat dan wel? 'Scheurkerk'! 'Dwalende kerk'? Men heeft meer dan eens naar zulke termen gegrepen. Het zijn pogingen om onder woorden te brengen dat er tussen ware en valse kerk toch ook nog wel iets kan zijn, ook al wordt dat in de belijdenis niet genoemd. Misschien kunnen we er ook maar beter geen korte aanduiding voor kiezen. Moet elke situatie in één korte term te vangen zijn? Ik geloof het niet.

In ieder geval zou ik de preciese kwalificatie liever openlaten dan terwille van een logisch sluitend verhaal de werkelijkheid geweld aan te doen. De kerkelijke verdeeldheid heeft inderdaad wel iets van een 'puzzel' die wij niet in een pasklaar systeem kunnen oplossen (R. Kamphuis).

Beding in 1892 en 1967

In de voorbije honderd jaar is meer dan eens de vraag aan de orde geweest, hoe je andere kerken moest kwalificeren. Rond 1892 ging het over de Hervormde Kerk. Veel dolerenden wilden die geen 'valse kerk' noemen, in tegenstelling tot de afgescheidenen. Toen heeft men elkaar niet gedwongen, maar een *beding* gesloten. Men kwam overeen, dat dat punt niet langer scheiding tussen hen zou brengen, als ze elkaar **maar** op de essentie konden vinden. Die essentie was; dat 'dit wederzijds wordt uitgesproken, dat verbreking van de Kerkelijke gemeenschap met de besturen van de Ned. Herv. Kerk niet **alleen**, maar ook met de leden in corporatieven en plaatselijken zin, door Gods Woord en de Geref. Belijdenis geboden en dus noodzakelijk is'.

Men pinde elkaar dus niet vast op de preciese kwalificatie van de Hervormde Kerk, maar vroeg wel de positieve verklaring dat een gereformeerde belijder naar Gods Woord en de belijdenis in de Gereformeerde Kerken en niet in de Hervormde Kerk moest zijn.

Ik heb daar breder over geschreven in het laatste hoofdstuk van het boek 'Vereniging in wederkeer', verschenen in het gedenkjahr 1992. Men vindt daar ook een kritische analyse en weerlegging van het christelijk-gereformeerde standpunt.

In de zestiger jaren deed zich een soortgelijke controverse voor. Er was een ingrijpend verschil van mening over de taxatie van de 'synodale' kerken. Moest iedereen die 'valse kerken' noemen? Dr. C. Trimp formuleerde over die kwestie in die dagen een 'nieuw beding'.

'Wij zijn van oordeel, erkennende het belangrijke verschil tussen allerlei overtuigingen inzake de kerk dat onder ons bestaat, zelf vaststaande in de overtuiging, dat de vrijmaking van 1944 en vervolgens een werk Gods was, zowel recht- als plichtmatig naar Zijn Woord en de Gereformeerde belijdenis: de diverse kuypertiaanse en andere kerkbeschouwingen in ons midden latende voor wat zij zijn:

nochtans bereid om in weerwil van dat onmiskenbare verschil toch met het oog op en krachtens de eenheid in belijdenis en kerkregering althans te pogen in het crisisjaar 1967 de eens geschonken kerkelijke samengang te bewaren:

dar dan alleen zulk een poging zal kunnen slagen,

1. als over en weer, oprecht en zonder zinsbehoud, de in 1944 vrijgemaakte Gereformeerde Kerken erkend worden als ware en zuivere Geref. Kerken naar belijdenis en kerkenarde,

2. als, wat de veelbesproken verhouding tot de synodaal gebonden kerken betreft, dit door allen wordt uitgesproken: dat verbreking van de kerkelijke gemeenschap met het synodaal hiërarchisch juk van de synodale kerken en ook met allen, die zich daaraan nog gedurig onderwerpen, door Gods Woord en de Gereformeerde belijdenis geboden en dus noodzakelijk is.' (De Reformatie 43 (1967-1968), 84-85)

Uit deze twee voorbeelden blijkt, dat ook in het verleden hartelijk gereformeerde mensen het over de toepassing van art. 29 NGB soms niet eens waren. Toch hoefde dat geen wig te zijn in de kerkelijke gemeenschap. Als er in de essentie maar overeenstemming was. En die essentie kon men dan zo nodig in een beding formuleren.

'Pappa, is dat een goeie kerk?'

In de beoordeling van de kerkelijke situatie in Nederland komen we voor concrete vragen te staan. Lastige vragen ook. Want aan de ene kant wil je graag de 'dynamiek', de beweeglijkheid van Christus' kerkvergaderend werk eerbiedigen. Dan wil je niet met een beoordeling 'dit is een ware kerk en dat is **geen** ware kerk' de deur naar de toekomst dichtgooien.

Aan de andere kant, God vraagt vandaag van ons een gehoorzaam kiezen in allerlei opzichten, in onze 'kerkkeus' net zo goed als in allerlei andere punten van de christelijke levenswandel. Vandaag kiezen betekent wel: vandaag de situatie beoordelen en dat oordeel ook uitspreken en in praktijk brengen. We komen er dus niet onder uit, dat **we** concrete beoordelingen moeten geven ten aanzien van de verschillende kerken die de gelovigen in Nederland willen vergaderen.

Dan komt het er wel op aan, dat we genuanceerd oordelen. Als je in Kampen met je zoontje van tien door de Broederweg fietst, staat daar op de hoek van de Ebbingestraat de Nieuwe Kerk van de Nederlands-gereformeerden. Je kind kan je dan zo maar vragen: 'pappa, wat is dat voor een kerk?' En als je dat verteld hebt, is de volgende vraag meestal: 'is dat een goeie kerk?' Wat zeg je dan? – 'Is dat een goeie kerk?' Kinderlijk recht toe recht aan. Een uitdaging voor ouders!

Je moet van zo'n 'andere kerk' aan je kinderen dan een beeld geven dat voor God en mensen verantwoord is: het goede goed en het verkeerde verkeerd noemend. Je kunt dat denk ik heel goed in vijf belangrijke elementen formuleren: beslistheid, fijngevoeligheid, verbondenheid, ootmoed en hoop.

Je moet van zo'n 'andere kerk' aan je kinderen dan een beeld geven dat voor God en mensen verantwoord is.

Beslistheid. Je zult je kinderen duidelijk maken, waarom er tussen de Nederlands-gereformeerden en ons een scheiding is gekomen. Zij wilden beslist een kant op die op een aantal punten niet bijbels en niet gereformeerd was: de gemeente werd niet goed beschermd tegen verkeerde leer. En aan die koers houden ze nog steeds vast. Daarom inoet je in die kerk *niet* zijn, zolang daar niets verandert. Daar hoor je voorlopig niet thuis.

Fijngevoeligheid. De weg die je andere christenen ziet gaan, kun je van harte en vol overtuiging afwijzen, maar nooit op een kleinerende en kwetsende, een schelderige of honende manier. Dat mag zelfs bij dingen als roomse Maria-verering niet. Je kinderen mogen best weten van bijgeloof en afgoderij. Maar ze moeten er ook een fijn gevoel voor hebben, dat je met mensen hebt te maken, die oprecht overtuigd zijn dat ze *zó* geloven als voor God aangenaam is.

Verbondenheid. Het is aangrijpend om in een stad als Kampen of waar ook *maar* in Nederland regelmatig oprecht gelovige mede-christenen en gereformeerde belijders tegen te komen, die een andere kerkelijke weg gaan. Dat laat je niet onberoerd. En dat moeten ook je kinderen merken. Je voelt je met zulke mensen verbonden, omdat je in heel veel opzichten eenzelfde geloof hebt. Die toon van verbondenheid moet in je spreken doorklinken: wat zouden we graag de barrières weggeruimd willen hebben!

Wat zouden we graag de barrières weggeruimd willen hebben!

Ootmoed. Het kind moet van ons ook horen, dat wijzelf niet in een volmaakte 'super-kerk' leven en dat wij ook niet automatisch voor altijd de goede weg gevonden hebben. Wie kritiek op anderen heeft, moet niet minder kritiek op eigen hart en leven en gemeente durven hebben. En leven van Gods barmhartigheid, niet van z'n eigen gereformerdheid.

Hoop. Je mag geen kwalificaties geven, die doen alsof een kerk die eenmaal op bepaalde punten een verkeerde weg is ingeslagen voortaan alleen maar meer totaal verkeerd kan zijn. Je antwoord moet rekening houden met de voortgaande werking van Gods Woord en Geest. Daarom moet het antwoord aan je kind niet alleen beslist fout noemen wat naar Gods Woord fout is, maar dat antwoord moet ook een 'open deur' hebben. Er moeten verlangen en hoop in doorklinken, dat er een weg komt naar meer

eenheid met christenen. van wie je vandaag helaas nog tegen je kinderen moet zeggen: 'daar moet je niet wezen'.

Uit voorbeelden zoal? deze kan denk ik ook blijken, hoe weinig vruchtbaar een benadering is, die vooral kort en bondig horen wil of iets een ware kerk is of niet. Loop je daarmee niet het risico, dat je het gesprek, het genuanceerde en nader verklarende gesprek dooddrukt? En is dat langere verhaal, een rustig, genuanceerd, zorgvuldig verhaal niet veel meer waard dan een korte verklaring 'zij zijn ook ware kerk'? Je doet er de stand van zaken in onze complexe werkelijkheid m.i. meer recht mee. En je dient er onze jongeren zeker meer mee!

Discussiëren en dan?

De discussie waaraan ik in drie artikelen een bijdrage heb geleverd, is m.i. in de actuele situatie van ons kerkelijk leven niet overbodig. Toch zie ik er ook een behoorlijk risico in, namelijk. dat het een formele discussie blijft. We praten over andere christenen. Maar leven we ook met hen mee? Kennen we hun situatie en hun problemen? Bidden we voor hen? En zoeken we hen? Zoeken we naar wegen om struikelblokken op te ruimen?

Het spreken over de beoordeling van andere kerken blijft allemaal formeel en introvert, als we niet daadwerkelijk meeleven met en meedenken over en inspreken op wat er in die andere kerken speelt!

We praten over andere christenen. Maar leren we ook met hen mee?

En verder is het m.i. minder belangrijk om te discussiëren over wat wij en anderen *vandaag* zijn, dan dat we naar de toekomst toe openingen naar eenheid zoeken en daaraan werken. Dat is veel meer inzet en energie waard dan de betitelings-vraag. Laten we niet te veel bezig zijn met anderen en onszelf te betitelen en te kwalificeren, maar laten we elkaar aanspreken op hun en onze gemeenschappelijke roeping: één zijn in de waarheid.

Dat betekent dus ook ten aanzien van onze eigen kerken iets. We zullen – en zo heb ik hei in de zestiger jaren op catechisatie al geleerd – terughoudend moeten zijn in het doen van uitspraken als 'de Gereformeerde Kerken zijn ware kerken'. De belijdenis noemt de kenmerken van de ware kerk. Daar moet ieder maar persoonlijk mee aan het werk. En dan moeten we niet alleen ware kerk *heten*, maar het vooral *zijn*, levend van Gods genade en barmhartigheid.

We moeten niet alleen ware kerk heten, maar het vooral zijn, levend in Gods genade en barmhartigheid.

En laten we dan verder **daadwerkelijk** aan de slag gaan met ieder op onze eigen plaats aan meer eenheid intern (!) en extern **bij** te dragen. Naar binnen voorzichtig omgaan met elkaar en geen sjibbolets opwerpen, waarmee we de polarisatie in de hand werken. En naar buiten de contacten die er zijn met andere christenen rustig en gelovig onderhouden en nieuwe contacten zoeken. En laten we God dan hartelijk bidden om de werking van zijn Geest en Woord.

Daar komt nog **één** ding bij. Hebben we niet ook nog veel andere dingen te doen? Werken aan kerkelijke eenheid is een belangrijke zaak. Maar we hebben ook nog wel wat méér te doen. Is er geen secularisatie onder ons die alle inzet vraagt? Zijn er in het kader van de gemeentebouw niet veel zaken waar we samen constructief aan kunnen werken? Laten we het ene doen, maar vooral toch het andere niet vergeten. Wellicht vinden we elkaar dan weer wat méér dan nu soms het geval is!

M. te Velde

GEKNIPT VOOR VANDAAG

VOLTOOIING

In de wereld zijn machtig veel dingen mooi en goed. De natuur prijst nog steeds Gods grootheid. En ook de cultuur is een voortdurende lofzang op Gods grootheid en brengt het gebod om de aarde te beheersen in menig opzicht tot uitvoering.

Maar er is ook iets anders. Een groot deel van de mensen gebruikt de gaven en krachten die God geeft wel, en voor wie daar oog voor heeft, straalt daarin wel de grootheid van God door. Maar deze mensen verheerlijken God daar niet door. Integendeel, er is nog steeds op aarde een grote krachtontploffing en een grote energie tegen God gericht. Veel is een voortdurende aanranding van zijn grootheid en een voortdurende loochening en lastering van Gods Schepper-zijn. En Gods si hepping mort van deze vreselijke dingen gezuiverd worden.

Verder is er in de wereld veel dor uit de zonde voortkwam en een dissonant vormt en ontsiert. De vloek rust op al het geschapene en de hele schepping zucht onder die vloek. En wie oren heeft om te verstaan, hoort de roep om verlossing van de schepping, definitieve en voltooiende verlossing. In beginsel is de schepping in Christus weer met God verzoend, maar het herstel van de vei-houding niet God vraagt nog om voltooiing.

Daarom stelt de Schrift ons het laatste oordeel in het vooruitzicht. Dit oordeel is gegeven aan Christus.

Dat is tevens de volle verheerlijking van Christus. De gehele voltooiing van zijn werk. Mij zal de hele wereld oordelen en zijn werk volmaakt en af aan de Vader overgeven. Eerst zal Hij dat zuiveren van alle vijandschap, van alle verzet en zonde en haat. Dan pas zal zijn werk af zijn. Want zijn werk wus: Gods wereld weer voor God verlossen van de vloek van zonde en dood. Dan is het middelaarswerk van de verzoening tot volle afsluiting gekomen. Dan is Christus niet anders meer dan de middelaar van de eeuwige, ongestoorde gemeenschap van de mens met God.

Dit oordeel houdt tevens in de volkomen vernieuwing van het geschapen leven. Deze vernieuwing is een volmaakt herstel van wat eenmaal was en tevens een opvoering tot voltooiing tot het hoogste pril van ontwikkeling. Vernieuwing en voltooiing: dat is de opstanding der doden voor de mens van Christus. Hij verrijst straks met een nieuw lichaam, hetzelfde en toch nieuw, verheerlijkt, met onsterfelijkheid en onverderfelijkheid. Vernieuwing en voltooiing: deze mens, deze verlost mens, is op de dag van Christus geheel datzelfde wat hij als heilig mens, naar Gods beeld geschapen en in dienst van God gerijpt, had moeten zijn. Had moeten zijn door en in eigen trouw. En wat hij nu is in en door de trouw en de genade van de Middelaai.

Voltooiing ook van heel Gods volk en vernieuwing van de mensheid, die uit alle eeuwen en van alle lengten en breedten van de aarde bijeenvergaderd, Gods mensheid vormt in alle schakeringen en variaties die God schiep. Voltooiing en vervulling ook van de aarde en de hemel, van de wereld, met de mens om deze te kennen en te beheersen, te cultiveren en aan te voeren in de lofzang op God.

Die schepping met een veelvuldige lofzang; het had zo geweest moeten zijn onder leiding van de mens. En het is nu zo geworden door het verlossend werk van de Zoon des Mensen, door zijn overwinning over zonde en dood, door zijn hewingen en verslaan van het kwaad en zijn uiteindelijk alle dingen weer vergaderen tot God.

Naar K. Sietsma, 'Ons algemeen christelijk geloof', 1938.

DE RPF EN HET OVERHEIDSAMBT

Wanneer is een politieke partij volwassen? Als ze een of meer afgevaardigden in het parlement heeft? Ik denk dat slechts weinig weldenkende menen dit zonder meer zullen beamen. Er zijn in ons vaderland al genoeg partijen tot de Tweede Kamer doorgedrongen die het slechts knrtje tijd konden opbrengen om mee te denken op hoog niveau – ik denk aan belangenpartijen zoals wijlen de Boerenpartij en haar soortgenoten.

Een van de kenmerken van een volwassen politieke beweging is het beschikken over een weloverwogen staatsvisie, gedragen door een overtuigende achterban en in de politieke arena verdedigd door even sterk overtuigende representanten. De RPF heeft o.i. dit stadium onlangs bereikt, toen de hier te bespreken studie werd gepresenteerd. Maar deze partij kan intussen 'tegelijk de balans opmaken of haar voortbestaan in politiek-theoretische zin niet ter discussie staat. Wat is er aan de hand?

Een in 1991 gestarte discussie over 'het ambt van de overheid' is nu binnen de RPF tot een afronding gekomen met de verschijning van een compleet boekwerk van de hand van haar wetenschappelijke medewerker en directeur van de Marnix van St. Aldegondestichting, mr. A. Rouvoet. Een degelijk werkstuk is het geworden, waar menig christen-politicus zijn winst mee kan doen. De erfenis van de oude antirevolutionaire en christelijke-historische politiek, alsmede de GPV-visie op de overheids-taak is door Rouvoet onder de loupe genomen, waarna hij vanuit de Heilige Schrift en de gereformeerde belijdenis tot een eigen formulering is gekomen van het overheidsambt. De staat is, naar hij stelt, een publieke rechtsgemeenschap van overheid en burgers, waarbij de overheid gezagsdrager is en de burgers onzagbieders zijn; de overheid heeft in de uitvoering van haar gezag met uitsluiting van ieder ander de zwaarmacht om haar taak zondig met dwang uit te oefenen. Hierbij mag met dankbaarheid worden geconstateerd dat Rouvoet en 'zijn' RPF zich stevig confronteert met het CDA en de daarin heersende (r.k.) subsidiariteitsgedachte.

Ten aanzien van de verhouding kerk en staat onderscheidt de RPF principieel de eigen aard van beide instellingen: de kerk als geloofsgemeenschap, de staat als publieke rechtsgemeenschap; beide in haar eigen structuur onderworpen aan de Wet van God. Van een 'neutrale' staat wil men in de RPF dus niets weten.

In veel van wat in deze studie wordt uiteengezet kunnen we ons goed vinden. De RPF staat in de politieke theorie vlak naast het GPV. Dat brengt natuurlijk wel de vraag met zich mee of de jonge RPF nog wel zou moeten be-

staan naast het GPV. Wie zo duidelijk de overeenkomsten opmerkt tussen die twee laat niet alleen veel buitenstaanders voor een raadsel staan, maar evengoed 'binnenstaanders' die al jaren geleden zeiden dat NEV-ers welkom waren in de gereformeerde politiek. Nu de RPF als zelfstandige politieke partij Fungeert willen we haar niettemin graag gelukwensen met haar eigen ontwerp van christelijke politiek. En we spreken de wens uit dat voortgaande bezinning op de nog bestaande verschillen met het GPV mag leiden tot een gelijkkluidende waardering van de gereformeerde confessie zoals die in en door de Gereformeerde Kerken wordt beleden.

H. Veldman

N.a.v.: mr. A. Rouvoet. *Reformatische staatsvisie De RPF en het ambt van de overheid*. Publikatie nr. 11 van de Marnix van St. Aldegondestichting, Postbus 302, 8070 AH Nunspeet. 214 pagina's; f 19.40.

Drs. Wubbo Scholte
Met kippevel
angst en angststoomsien

Je bent bang voor mensen, op straat, of in de kerk. Je durft niet te praten met anderen. Of je hebt angst voor God. Heb ik een obsessie? 'Ik moet het wél altijd doen – er zit dwang achter! 'Wat houdt angst in? Hoe belemmert het? Wat is er aan te doen? Allerlei vormen van angst, met de gevolgen O.a.: examenvrees, paniekgevoelens, trauma's, enz. Maar ook de therapieën. Een boekje voor hen, die zichzelf en anderen hierin herkennen.

128 pag., ing., f 15,00.

Verkrijgbaar
bij de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre b.v.
Postbus 25, 4460 AA GOES
tel. 01100-15591

BROCHURES VAN EN OVER A. JANSE

De werkgroep 'Gereformeerd Schoolblad' is al jarenlang bezig pennevruchten van de bekende A. Janse uit te geven in brochurevorm.

Janse was een zeer begaafd onderwijzer te Biggekerke, die onder meer in nauw contact stond met prof. dr. D.H.Th. Vollenhove. In de jaren dertig verschenen er boeken van zijn hand die hebben bijgedragen aan de reformatorische vernieuwing van de Gereformeerde Kerken, die in het slop van de scholastiek en het subjectivisme dreigden vast te lopen.

Er is intussen een indrukwekkend lange reeks van brochures verschenen met bijdragen van de hand van Janse op allerlei gebied. De laatste brochure met als titel *A. Janse over de kerk*, die maart 1993 verscheen, is nummer 53 in de reeks. De inhoud daarvan blijft actueel juist in deze tijd, nu vragen rondom de kerk weer extra aan de orde zijn. Op hl. 37 wordt een citaat uit een van zijn boeken doorgegeven: 'Ook ten opzichte van het instituut der kerk is de vraag, of het instituut in gehoorzaamheid aan Gods Woord leeft of ongehoorzaam is, van de grootste betekenis. Het kan de vreselijkste gevolgen hebben, als iemand meent dat hij in 't punt van 't instituut, van de ambten en de bediening van Woord en Sacrament en tucht niet gehoorzaam behoeft te zijn'.

Ook over de geloofsbeleving heeft Janse belangrijke opmerkingen gemaakt. Hij kreeg met name te maken met 'hevindelijke kringen' in Zeeland en schreef daarover een boekje dat bij de uitgever van ons blad uitkwam. Janse schreef daarin onder meer: 'Dat interessant-vinden van zijn eigen innerlijk gemoedsleven is een gevaarlijke kwaal van het Humanisme, dat ook in 't geloofsleven onzer vadersen dóórdrong. Dat 'innerlijk leven' moet op zijn plaats blijven. 't Is er wel, en 't wordt ook in de spontane zelfkennis opgemerkt, maar 't is geen voorwerp van opzettelijk onderzoek en... wij mogen het niet aan iedereen te kijk geven. In de H. Schrift ligt de nadruk op het ganse leven van Gods volk en niet maar op 't gemoed alleen' (Lourens Ingelse, brochure, maart 1992, bl. 37).

Janse bezat een diepe en doorleefde kennis van Gods Woord en hij had ook een grote levenswijsheid. In alle opzichten zijn we het niet altijd met hem eens. Bijvoorbeeld in het concreet aanwijzen van Gods zegen en straf in de geschiedenis gaat hij wel eens kort door de bocht. Maar nu in onze tijd zo sterk wordt aangedrongen op de beleving van het geloof kan men veel van hem leren. De titels van de mij toegezonden brochures zeggen al genoeg. We noemden al *Lourens Ingelse*, gericht tegen een subjectivistische zelfbeschouwing die menigeen de zekerheid van het geloof ontnemt. Verder: *Her Genadever-*

hond, Gemeenschap tussen God en mens, Geloofszekerheid, De Kerk.

Men kan zich op deze reeks abonneren voor f 12,- per jaar (4 brochures) bij F. Leenman, Oranjeboomlaan 15, 8019 BZ Wezep. De verschenen brochures zijn los te verkrijgen door overmaking van f 6,40 (met porto) op de ING-bank te Schiedam, nr. 68.36.59.553 t.n.v. A. Scheele.

W.G. de Vries

Idske de Jong-de Haan
Maat en overdaad
Over alcohol en gokken,
experiment en verslaving

'Alcohol hoort er voor mij bij – het praat wat makkelijker. Een sociaal smeermiddel? Zou best kunnen, ja. En ik wil ook alcohol op mijn verjaardag.'

'Waarom ik gok? Nou, als we patat halen en wachten, gooien we er wel eens een knaak in.'

Welk risico zit eraan? Is nee oké? Is experimenteren normaal? Probleemgebruik? Hulp zoeken/geven – een daad van moed! Dit boekje belicht deze problematiek.

112 pag., ing., f 14,50.

Dick Mostert
Eenzame fakkeldragers
Jeugdpastoraat en praktijk

De communicatie tussen jongeren en ouderen is niet optimaal. Hoe pak je dat in de praktijk aan? De praktijk van het 'ouder-', 'opvoeder'- en 'jongere-zijn. Samen in een kerk. Hoe verder? Dit boekje geeft een handreiking. Luisteren! Begrijpen! Oefening! Zó de fakkel van het geloof doorgeven en brandend houden. Niet eenzaam blijven.

160 pag., paperback, f 16,75.

Verkrijgbaar
bij de boekhandel

00/erdaan & Le Cointre b.v.
Postbus 25, 4460 AA GOES
tel. 01100-15591

VERVOLG EN VERNIEUWING

Met *Vervolg en Vernieuwing* heeft de Messias-belijdende Jood Baroeh Maoz ons een heel mooi en instructief boekje gegeven.

Instructief. Dit niet het minst vanwege de grote waardering en het juiste gebruik van het Oude Testament. Het was misschien te verwachten dat een Messias-belijdende Jood nu vòòr alles, en dat met het oog op alle Christus niet-belijdende Joden, een pleit voerde voor het verhelderende en onmisbare evangelie van Jezus Christus. Dat pleit wordt in het boek ruimschoots gevoerd. Maar het gaat Maoz er juist om, en dat ten aanzien van ons, christenen, te betogen de blijvende onmisbaarheid en grote betekenis van het Oude Testament. Het brengt hem er zelfs toe ernstig bezwaar te maken tegen de 'gangbare onderscheiding': Oude en Nieuwe Testament. Nu is hij daarin niet de enige noch de eerste. Bekend is het ernstige bezwaar van dr. H.F. Kohlbrugge. Reeds in 1846 schreef hij: 'Het vlijtig lezen van de Boeken van Mozes heeft van mijne jeugd af vruchten gedragen en is de grondslag geweest voor het juiste begrip der Heilige Schrift. Zoo zijn mij de Evangelisten en Apostelen uit de profetische geschriften duidelijk geworden en niet omgekeerd' (H.F. Kohlbrugge *Waar toe het Oude Testament*, 1948³, Kampen). Maoz wil de onderscheiding van Oud en Nieuw weg hebben en vraagt: 'Is misschien de zwaargeladen breuk met het streng nationalistisch Jodendom nog niet helemaal verwerkt?' Ongetwijfeld doelt hij op einde 19e, begin 20e eeuw, toen de vertegenwoordigers van de grote naties als één man zich keerden tegen het verzoek van de toen daar aanwezige joodse vertegenwoordigers: een eigen joods tehuis in Palestina.

Wel terecht hekelt hij, als christenen het Oude en het Nieuwe Testament tegenover elkaar zetten en van die tegenstelling een uitgangspunt maken voor de uitleg. Hieruit proeft hij: 'dat de Kerk zich met het Oude Testament niet op haar gemak voelt'. Nadrukkelijk belijdt de schrijver de eenheid van de Schriften. Spoort aan, ze alle te verstaan zoals Christus ze kende. En vervolgt: 'Dit betekent dat het Oude Testament op zichzelf kan en moet worden verstaan binnen zijn eigen grenzen en niet maar samen met en vanuit het N.T.' Wij kunnen die opmerking verstaan als Maoz' overtuiging dat een volstreekte gelovige aanvaarding van het Oude Testament wel moet uitlopen op de aanvaarding van en geloof in Jezus van Nazareth als de door God beloofde en uiteindelijk gegeven Verlosser. En hij waarschuwt: 'Als de band tussen de openbaring en de geschiedenis wordt losgemaakt, verwordt het evangelie tot een uit een andere wereld afkomstige ééndags-filosofie die buiten de werkelijkheid staat'.

Al moeten we niet 'de ene historische werkelijkheid opvatten als een verwijzing naar, een type van, een andere – meer "geestelijke" werkelijkheid' (zie echter Matth. 12,38-42). Als echter Maoz afwijst Calvijns uitspraak: dat Israël in het aardse bezit zich verheugen mocht, omdat het daarin als in een spiegel aanschouwde Israëls toekomstig-erfenis die voor het volk was weggelegd in de hemel (Instit. IEI) dan speelt in Maoz' afwijzing zijn typisch-joodse opvatting hem parten aangaande Israëls verwachting.

Maoz weet zich uit de H. Schrift overtuigd: 'Niet ieder die uit Abraham voortgekomen is, komt in aanmerking voor de zegen. Inderdaad, sommigen zullen geworpen worden in de buitenste duisternis, waar het geweest is en het tandengeknars'. Maar evenzeer is hij ervan overtuigd dat er 'tussen geschiedenis en voleinding is een homologisch verband'. Dat betekent volgens hem: 'Gods macht en wil maken de vervulling van op de bijbel gebaseerde verwachtingen zeker'. Dat houdt volgens Maoz in: 'Hij zal een keer brengen in hun (Israëls) lot, hun land herstellen, hun regering zegenen en met Israël zijn als nooit tevoren. Het is een ernstige dwaling de Israël beloofde zegen uitsluitend geestelijk op te vatten. Dit zou in strijd zijn met de onderlinge samenhang van schepping geschiedenis en voleinding'. Hij schrijft nu: 'Vol verlangen verwachten joodse christenen de dag dat wet, genade, verbond en belofte samen zullen werken om uiteindelijk te brengen al wat God beloofd heeft. Moge die dag spoedig aanbreken' (zie t.o.v. dit verwachten ook prof. dr. G.C. Berkouwer in diens: *De Wederkomst van Christus*, dl. I, pag. 286 e.v.). Wel schrijft Maoz ook nu: 'Een eschatologie die aandacht geeft aan het sociale, politieke of economische welzijn van Israël, doet de centrale plaats van Christus in het evangelie pas recht, wanneer ze ook verklaart dat er geen werkelijke troost, geen verlossing, geen hoop op God in de wereld is, zonder Christus'.

Nu rijst er toch een vraag. Wordt nu ook hier niet een twee-wegen-leer verkondigd? Zeker niet de leer die Maoz zelf in het 'begin van zijn boek terecht en zo stellig heeft afgewezen. Een geheel andere nu. Eén die Israël als een nieuwe, herstelde natie de Christus zal doen ontmoeten op de Jongste Dag. In het oude 'Land der Vaders'. De andere, waarlangs de gelovige schare christenen uit alle volken en talen buiten Israël de komende Christus zullen ontmoeten. Ook deze twee-wegen-leer is moeilijk te aanvaarden! En heeft Maoz niet reeds geschreven: 'Het nieuwe verbond in Christus is gegeven ter versterking van het verbond met Abraham. Het nieuwe brengt het oude tot vervulling' (zie pag. 26). En Paulus schreef: 'Zou hij

(Abraham) een vader zijn van alle onbesneden gelovigen, opdat hun gerechtigheid zou worden toegerekend én een vader van de besnedenen, voor hen namelijk die niet alleen uit de besnijdenis zijn, maar die ook treden in het voetspoor van het geloof, dat onze vader Abraham in zijn onbesneden staat bezat' (Rom. 4,10-12).

Tenslotte, wie gelezen heeft over het huiselijke en vooral religieuze leven van de tegenwoordige (met name Chassidische) Joden in boeken als van Potok, Peretti, Van Praag) heeft begrip voor Maoz' pleidooi inzake inhoud en waarde van het Oude Testament. Anderzijds is dan ook zeer te waarderen zijn beoordeling van het Sinaïtische verbond als *fase in de verbondsgeschiedenis*.

Hij schrijft dan ook met overtuiging: 'Joodse christenen mogen de Mozaïsche wet en het Sinaïverbond nooit beschouwen als bepalend voor hun Jood-zijn. Christus geeft de doorslag en het verbond met Abraham is het ware fundament'.

Om dit alles kan dit boekje tot lezen en bestuderen krachtig worden aanbevolen.

G. Hagens Sr.

N.a.v.: Baroach Maoz, Vervolg en Vernieuwing, een joods-christelijke visie op het evangelie in oud en nieuw verbond, geredigeerd en ingeleid door drs. R. ter Beek. Goes 1992.

BOEKBESPREKING

MIDDENIN DE EINDSTRIJD

Ds. Tj. Boersma heeft veel belangstelling voor het laatste bijbelboek. Eerder confronteerde hij zich met de opvattingen van Hal Lindsey (*De bijbel is geen puzzelboek*) en met het chiliasme (*Her rijk der duizend jaren*). Het nieuwste boek van ds. Boersma biedt een doorlopende uitleg van de Openbaring aan Johannes. Het is een praktische uitleg, geboren uit de praktijk van de Woordverkondiging in de gemeente. Dit leidt tot een boeiende, direct aansprekende verklaring, waarin allerlei verbindingslijnen lopen naar de huidige tijd. De bijbelse toekomstverwachting is immers bestemd voor een kerk die 'middenin de eindstrijd' leeft.

Hoewel ds. Boersma zich in hoofdlijnen aansluit bij de inmiddels klassiek geworden uitleg van Greijdanus, komt hij toch op onderdelen tot een andere conclusie. Zo verklaart hij met overtuigende argumenten de ruiter op het witte paard (Op. 6) niet als een symbool van het winnende evangelie, maar als een oordeelsmacht. En de hoer uit de Babylon-visioenen (Op. 17-19) beschrijft hij (in navolging van R. Holwerda en C. van der Waal, maar voor mij persoonlijk minder overtuigend) als belichaming van de valse kerk. Door de toegevoegde vragen is dit boek uitstekend bruikbaar voor persoonlijke of gezamenlijke bijbelstudie.

Wel viel me bij het lezen op dat ds. Boersma hier en daar in zijn formulering heel dicht tegen de dissertatie van dr. **H.R.v.d. Kamp** (*Israël in Openbaring*) aanleunt. Op zichzelf is dat niet onbegrijpelijk, gezien het feit dat zijn boek is ontstaan uit de zondagse prediking. Maar in een publikatie als deze zou bij het doorgeven van inderdaad prachtige vondsten als 'stilte voor de storm' (p. 81), 'geweldig luchtgevecht' (p. 122) en 'plein van de hemelse vrede' (p. 195) een tussen haakjes geplaatste verwijzing naar de bron geen overbodige luxe zijn. De eervolle vermelding van genoemd proefschrift in het voorwoord kan zulke verwijzingen in de tekst van het boek zelf mijns inziens niet vervangen.

Er is alle reden om het boek Openbaring te blijven bestuderen. De bijbelse toekomstverwachting spitst onze aandacht voor ontwikkelingen in onze tijd. Tegelijk is er nog altijd veel verschil van mening over de vraag hoe de visioenen van Johannes moeten worden uitgelegd. Met zijn 'praktische uitleg' bewijst ds. Boersma een betrouwbare, gereformeerde gids te zijn.

P.H.R. van Houwelingen

N.a.v. T.J. Boersma, Midden in de eindstrijd, Uitgeverij De Vuurbaak, Barneveld. Omvang 220 pagina's. Prijs: f 27,50.

VAN RIETSCHOTEN		
BOEKHANDEL	KANTOORVAKHANDEL	KANTOORINRICHTING
Boekhandel Kantoorvakkhandel Kantoorinrichting	Keizerswaard 8, Rotterdam Kelzerswaard 73 Gebroken Meeldijk 123, Barendrecht	Tel. 010-4820488 Tel. 010-4821365 Tel. 01806 19744
Faxnr. 010-4793699, Rotterdam	Faxnr. 01806-21165, Barendrecht	

EEN OF TWEE VOLKEN VAN GOD?

H. W.J. Ouweneel noemt zichzelf een gematigde aanhanger van de hodelingenleer of het dispensationalisme. Dat betekent onder meer, dat hij ervan uitgaat dat de nieuwtestamentische kerk bedoeld is voor de gelovigen uit de volken en een hemelse bestemming heeft. Daar zal de kerk via 'de opname' aankomen als Jezus naar de aarde komt om het joodse volk tot inkeer te brengen en Israël te herstellen voor het duizendjarige vredetijd op aarde. Dit zal – als die duizend jaar voorbij zijn – worden bevestigd in de slag tegen en de overwinning op de kwade machten en overgaan in het eeuwige vredetijd.

Gesprek?

Dr. Ouweneel heeft een boekje geschreven waarin hij zegt dat hij het gesprek wil aangaan met wat hij noemt de verbondslcer. Dat is o.a. de opvatting, dat het nieuwe testament een vervolg biedt op de geschiedenis van Gods werk dat in het oude testament is beschreven en dat al Gods beloften helemaal vervuld en heel Gods werk bekrmd wordt bij de wederkomst van Christus in het herstel van alle dingen. Hemel en aarde zijn dan nieuw en één, God woont temidden van zijn volk van alle tijden en plaatsen.

Voor een goed gesprek is het nodig dat je bereid bent je eigen positie te verlaten en je te verdiepen voor die van de gesprekspartner. Ondanks alle goede bedoelingen die worden uitgesproken kan ik dit boek op deze punten niet geslaagd noemen. De oorspronkelijke tekst was duidelijk geen discussie met een hevige aanhanger van de verbondslcer, maar een toespraak voor 'geloofsgenoten' van Christenen voor Israël, later gepubliceerd in *Het Zoeklicht*.

Dr. Ouweneel slaagt er niet in een herkenbaar beeld op te roepen van de mensen met wie hij de dialoog wil aangaan. Ik denk dat dit mede komt, doordat de verbondslcer niet bestaat. Het ene citaatje van J. Ridderbos uit de Korte Verklaring op Jesaja 11 wordt een paar keer nogal stereotiep afgekamd (77vv, 97v).

Evenmin lijkt hij in de gaten te hebben dat zijn eigen 'denkraam' door zijn behandeling van allerlei tekstgegevens heenkiert, vooral daar waar de uitlegkundige bewijsvoering aan de dunne kant blijft (bijv. 82vv).

Ook heb ik de indruk dat voor verdergaand gesprek duidelijker onderscheiden 'tussen 'vervulling', 'uitleg' en 'toepassing' (bijv. 106v) van groot belang is.

Eén of twee

Zoals uit de ondertitel blijkt acht dr. Ouweneel het belangrijkste verschilpunt: is er één of zijn er twee volken

van God? Daar kan ik inkomen. Zijn antwoord is: twee. Dat antwoord kan hij geven bij de gratie van twee 'losmakingen'.

De eerste is de stringente scheiding tussen het oudtestamentische Israël en het nieuwtestamentische Israël. De nieuwtestamentische kerk is volgens dr. Ouweneel als kerk uit de volken een 'totaal nieuwsoortig gezelschap'. Maar de Joden die door het geloof in Christus werden gevoegd, maakten zich wel los van de ongehoorzaamheid van Israël, maar niet van Israël zelf. Jezus Christus is zelf als de kloofde Messias het hart en de kern van het nieuwe Israël dat gebouwd wordt op de twaalf. Dat is geen nieuwbouw, maar vernieuwbouw. Dr. Ouweneel wordt door zijn 'denkmodel' gedrongen die volledig Israëlitische start van de nieuwtestamentische kerk onder leiding van Jezus en de twaalf te bagatelliseren ('het handjevol Joden die tot de Kerk zijn toegetreden', 89, 92).

Het tweede verband dat dr. Ouweneel oplost is dat tussen de opstanding en het herstel van alle dingen, tussen de hemelvaart en de verschijning in heerlijkheid en tussen de uitstorting van de Heilige Geest en de definitieve vervulling van Gods beloften. Maar opstanding, hemelvaart en uitstorting van de Geest vormen het openlijke begin van de doorbraak van de messiaanse eeuw (wel verborgen voor wijzen en verstandigen maar geen geheim voor de discipelen van Jezus en degenen die door hun woord in Hem geloven).

De historische dimensie

De schriftlezing van dr. Ouweneel mist de historische dimensie. Vervulling, vernieuwing en herstel zijn begrippen die niet echt handen en voeten krijgen in zijn leesmethode. Althans niet consequent. Israël blijft altijd hetzelfde Israël (bijv. 84, 86), maar datzelfde Israël wordt straks niet door het echte maar door het typologische Assur – 'Assur' dus – verdrukt in de eindtijd (80). Dan zal ook niet David Israël aanvoeren, maar 'David', oftewel Jezus (83). Maar als het over Israël gaat, staat het beeld voor eeuwig stil.

Ik zou dr. Ouweneel willen vragen zijn leer te blijven toetsen aan de manier waarop het oude maar vooral ook het nieuwe testament (met beroep op het oude) over de centrale heilsfeiten en hun onderlinge verband spreken. Is de komst van Jezus zoals in de evangeliën beschreven, aangekondigd in de profetie? Ligt de 'tweede' komst van Jezus in het verlengde van zijn 'eerste' komst (vgl. hoe Jezus zelf die twee beschrijft als één komst, waarvan sommige discipelen het heerlijke hoogtepunt al bij hun leven zullen zien)? Is de opstanding van Christus het be-

gin van het herstel van alle dingen? Is het begin van de beloofde heerlijkheid al gezien hij de hemelvaart of is het zetelen aan de rechterhand van God voor Christus een puur ceremoniële functie? Is de uitstorting van de Heilige Geest op de pinksterdag aangekondigd in de profetie? Is de uitstorting van de Heilige Geest op de gemeente van de apostelen het begin van de volledige vervulling van Gods beloften aan Israël?

Het blijft voor mij ook na lezing van dit boek een vraag of het geloof van de dispensationalist via de heilsieiten zelf verankerd is in de openbaring Gods of via een zelfbedachte constructie met de heilsfeiten. Maar het is voor mij een vraag of iemand *met behoud van zijn vertrouwen in de bijbel als Woord* van God afstand kan nemen van de bedelingenleer.

R. ter Beek

N.a.v. Willem J. Ouwenel, *Israël en de Kerk, oftewel. Eén of twee volken van God? Confrontatie van de verbondsléer en de bedelingenleer*, Vaassen: Uitg. H. Medema, [1991]; paperb., 141 blz.; prijs f 22,50

T M. Klapwijk
Op de grens
Over student, kerk en universiteit

Aan de universiteit word je opgeleid om kritisch te denken. In de kerk wordt eensgezindheid gevraagd. Hoe moet dat nu met die studenten? Zijn ze veroordeeld tot een dubbelrol? Een pastorale handreiking van een kritisch en betrokken wetenschapper
141 pag., paperback, f 15,75

Drs. Wubbo Scholte
Leven met het onvolkomene
Over depressie en depressiviteit

Een fijngevoelig boekje over de problemen van depressieve mensen en hun omgeving. Met name het tere punt van de relatie tussen geloof en depressie wordt zorgvuldig besproken. Eigenlijk voor iedereen een onmisbaar boek.

96 pag., paperback,
2e druk, f 11,50

Verkrijgbaar in de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre b.v.
Postbus 25, 4460 AA GOES
tel. 01100 - 15591

BOEKBESPREKING

T.S. ELIOT, DE ANDERE MODERNIST

Leraar Engels en schrijver Niek Bakker schreef her boekje *De andere modernist; T.S. Eliot en het christelijk geloof*. Eliot (1888-1965) behoorde tot de belangrijkste Engelstalige dichters in de 20-er en 30-er jaren en is met zijn gedichten, (met name *The Waste Land*) van grote invloed geweest op de moderne Westerse poëzie. Ook was hij een vooraanstaand criticus, redacteur en uitgever. In de loop van zijn leven nam hij een aparte positie in tussen zijn literaire tijdgenoten door zijn toetreden tot de (Anglicaanse) kerk. Het is te prijzen dat Bakker het werk van deze grote, maar ook moeilijke dichter voor een groot publiek toegankelijk heeft willen maken.

In bijna tweehonderd pagina's geeft Bakker een schets van het leven en het belangrijkste werk van Eliot. Aan het eind van zijn boekje wijst Bakker op de continuïteit in Eliots werk (tegenover anderen die bij Eliots bekering een breuk zien) en stelt hij dat de latere Eliot een 'religieus modernist' genoemd kan worden. (Voor Bakker lijken 'religieus' en 'christelijk' hetzelfde te betekenen.) Zijn argument daarvoor vind ik niet overtuigend: kenmerkend voor het modernisme is (simpel gezegd) de twijfel en het christelijk geloof sluit twijfel niet uit. Dat laatste is juist, maar dat neemt niet weg dat de fundamentele ken-theoretische, linguïstische en ethische twijfel van het Modernisme lijnrecht tegenover enkele basale zekerheden van het christelijk geloof staan.

Wat betreft Eliots bekering en de aard van zijn geloof mis ik de verwerking van een belangrijk artikel van dr. J. Kuin, 'Proeve van een apologie. T.S. Eliot als anglicaan' (in: *T.S. Eliot, een Amerikaan in Europa*). En waarom ontbreken Kuins proefschrift over *Aswoensdag* en diens vertaling van 'The Function of Criticism' uit 1990 op de literatuurlijst?

Het boekje is goed toegankelijk voor een breed publiek. Al het Engels is vertaald en literair-historische voorkennis is niet nodig. Bakker heeft echter een wat simpele stijl, die soms naar die van een kasteelroman neigt. Een goede redactionele begeleiding had een aantal inconsequenties kunnen voorkomen in dit op zichzelf zo aardige boekje, dat helaas nogal wat drukfouten telt.

Dirk Zwart

Niek Bakker, *De andere modernist; T.S. Eliot en het christelijk geloof*, Oosterbaan & Le Cointre, 208 blz., f 25,90.

Drang tot veranderingen

Het kan niet ontkend worden dat vandaag steeds meer zaken op de helling worden gebracht, ook wat het schip van de kerk betreft. Maar betekenen dergelijke veranderingen ook een 'hetere vaart'?

Ik noem enkele voorbeelden uit het blad *Opbouw* van 4 juni 1993.

Drs. H. de Jong pleit daarin voor het afschaffen van de regelmatige lezing van de Tien Woorden van Gods Verbond. Hij doet dit aldus:

Duidelijkheid gewenst

Het is waar dat je in de Schrift tevergeefs naar een passage zoekt waarin zo beknopt het hele menselijke leven bestreken wordt als in de Tien Gebooden het geval is. Dat zou je een liturgisch voordeel van de Tien Woorden kunnen noemen. Wil je het *geheel* van Gods wil over ons leven ter sprake brengen dan kun je dat het best doen aan de hand van dat korte en handzame formulier. Daar staat echter tegenover dat het in het vierde gebod van de Dekaloog over de sabbat gaat die wij niet onderhouden. Ik bedoel: niet *willen* onderhouden. Ik ken natuurlijk de theologie die aangeeft hoe dat in bepaald opzicht toch weer wel het geval is (zie Heid. Kat. zond. 38), maar liturgisch spreek ik hier toch van een helduidend bezwaar want je kunt die theologie niet bij elke wetslezing hoorbaar maken. In de liturgie moet het om dingen gaan die in zichzelf duidelijk zijn en dat is het vierde gebod bij enkele voorlezing in een christelijke kerkdienst volstrekt niet. Je kunt wel zeggen dat de gemeente ten naaste bij weet hoe het bedoeld is maar de kerkdienst is een publieke aangelegenheid. Als vandaag de dag een Turk de kerkdienst binnenwandelt en hij hoort zeggen: Gedenk de sabbatdag dat gij die heiligt, dan zijn we bezig misverstanden te raaien.

Stijf en streng

Maar mijn eigenlijke vraag is toch of het wel verantwoord is aan het begin van de kerkdienst het gebod in tienvoudige vorm over de gemeente uit te gieten. Kan de nodige verootmoediging niet anders bereikt worden? Ik denk zelfs dat die verootmoediging op z'n mooist en zuiverst is wanneer ze als een onbedoeld gevolg uit het bijwonen van een kerkdienst voortvloeit. 'Here, ga uit van mij want ik ben een zondig mens', zei Petrus. Wat bracht hem tot dit getuigenis? Het antwoord kan duidelijk zijn: niet een wetslezing maar de wondermacht van de Zaligmaker. Het evangelie dus, mag je zeggen (zie Lukas 5 : 8). Het was om zo te zeggen Petrus' spontane reactie op de kerkdienst die hij zojuist had meegemaakt. Legt het voorlezen van de Tien Geboden niet een ongelofelijke stijfheid en strengheid over onze kerkdienst? Met z'n 'gij zult niet...', 'gij zult niet...'? Ik heb er altijd het gevoel gehad van een appel op het kazernplein waarbij de soldaten stram in de houding de dagorder aanhoren. Nog afgezien van het ridicule voorbijmarcheren, op het eind, van de ar en de ezel. Zeker, je kunt ook dat laatste weer verdedigen met de stelling dat aan de taal heit te merken mag zijn dat de kerk al eeuwen en eeuwen oud is. Natuurlijk, zo kan je alles verdedigen. Maar een betere vraag is: Moet dat echt zo blijven?

Vastgezette benen

De vaste vormen zijn wel heel nadrukkelijk aanwezig in onze

kerkdiensten. Met opzet, moet je zeggen. Daar is geen twijfel over mogelijk als je de oude Abraham Kuyper mag geloven. Die schreef in zijn *Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid*, dl. III, p. 517: 'Vooral op hetgeen in den erediens namens God den Heere geschiedt moet de Liturgie zich met de borst toelagen, overmits niets meer de stichting stoort, dan wanneer het Goddelijke zich vertoont in gebrekkigen, willekeurigen of onvasten vorm' (cursivering van mij). Daar denken de Evangelischen wel een beetje anders over. En iets ervan zou ik toch wel van ze over willen nemen. Een zekere vrijheid in de inrichting van de kerkdienst. Aan vier of vijf elementen ben je wel gebonden, dat is waar. Een christelijke protestantse kerkdienst verliest z'n herkenbaarheid als ei niet geboden en gezongen wordt, geen Schriftlezing en -uitleg plaats vindt en geen zegen wordt opgelegd (we laten nu even de viering van doop en avondmaal eil de kollekte terzijde). Maar voor de rest! De voorganger mag zeker proberen voor bepaalde gelegenheden bepaalde liturgieën in elkaar te zetten.

Volgens De Jong heeft Kuyper met zijn voorschriften de twee benen van het liturgisch lopen en dansen te veel vastgezet. Fraai gezegd, maar aan de vrijheid van de plaatselijke kerken en predikanten wordt hier een ruimte gegeven, die tot willekeur en improvisaties leidt.

Wonderlijk genoeg heb ik een heel andere ervaring opgedaan met een vrijzinnige predikante die enkele maanden onder mijn gehoor gezeten heeft en ine meedeelde dat zij sindsdien in haar diensten de lezing van de Tien Geboden weer heeft ingevoerd. Wanneer De Jong dan zijn 'eigenlijke vraag' stelt: 'Komt het aan de Tien Gebooden toe dat ze in onze kerkdiensten een zo dominante plaats innemen?' – zou ik willen antwoorden met wat Christus zelf gezegd heeft: 'Gij kent de geboden...' en Hij kreeg zelfs de man lief die ze in acht nam (Markus 10 : 19-21). Zou Hij dan kerken niet liefhebben die nog een dominante plaats aan deze geboden geven, ook in de liturgie?

Een tweede voorbeeld uit het vermelde *Opbouw*.

Ds. M.H.T. Biewenga citeert met instemming uit een artikel van de psycholoog W. Scholte in het *Nederlands Dagblad* 'dat de overdaad aan regels in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in kerkorde en door synodes uitgevaardigd en nog veel meer de niet beschreven regels voor de omgang met elkaar in de kerken, te veel een sfeer van vrees uitstralen' en concludeert daaruit dat het leven in de vrijheid van het evangelie in de jaren na 1944 meer en meer ingeruild werd voor de gehoorzaamheid aan de veel hanteerbaarder wet. Daaraan verbindt hij de opmerking dat 'het beslissend kenmerkende karakter van onze Nederlands Gereformeerde Kerken is de zogenaamde Praeambule, de verklaring die voorafgaat aan de artikelen van het Akkoord van Kerkelijk Samenleven, en waarin we als kerken hebben uitgesproken 'dat het al of niet aanvaarden van het Kerkelijk Akkoord geen oorzaak van breuk of verwijdering mag zijn tussen gemeenten die één zijn in geloof en belijden'. Hij gaat dan verder:

Vandaag worden er stemmen gehoord die zeggen: Die Praeambule heeft z'n tijd gehad; we moeten af van dat lossige, we hebben nu een steviger en degelijker kerkverband nodig. En op-

nieuw: dat lijkt me echt een verandering ten opzichte van wat ons oorspronkelijk hewoog.

Te veel vrijheid?

Nu ja, zegt iemand, maar als de vrijheid te ver doorslaat, dan wordt het losbandigheid; dan kan iedereen met een beroep op de Christelijke vrijheid voor zichzelf wel de ruimte opeisen om de meest vreemde dingen te doen...

Ja, ik denk dat precies dat gebeurd is: dat we wat geschrokken zijn van de consequenties van de vrijheid waar we ons in eerste instantie zo over hadden verheugd. En zo is er langzamerhand iets opgekomen in de geest van: Vrijheid, nu ja, alles goed en wel, maar het moet natuurlijk wel binnen de perken blijven.

De anderen

Welke perken! Wie bepaalt de grenzen van de vrijheid? Het valt mij op dat in dat verband onder ons nóg eens onze Christelijke Gereformeerde en vrijgemaakte Gereformeerde broeders en zusters ten tonele worden gevraagd. Ik denk dat wij noch hen noch onszelf daar een dienst mee bewijzen. Zeker: er zijn bij ons bepaalde dingen anders dan bij hen, en wij zullen stellig bereid (moeten) zijn om allerlei zaken waar we op zich aan gehecht zijn ter discussie te stellen wanneer dat de eenheid van God's kinderen dient – maar dat zal dan toch duidelijk moeten worden in het gesprek over de kerkgrenzen heen, en niet in het binnenkerkelijk gesprek over deze dingen; alsof met het konstateren van de onloscheurbare verschillen dan ook onmiddellijk vast staat dat datgene wat wij anders doen dan zij door hen niet anders dan als negatief en bedreigend kan worden ervaren. Waarom zou het verschil – nogmaals: dat er werkelijk wel is! – waarom zou dat niet evengoed als positief en verrijkend ervaren kunnen worden! Laten de broeders en zusters uit de andere kerken zich hierover in het gesprek met ons vrijmoedig uiten: wij zullen stellig aandachtig naar hen luisteren. Maar nog eens: naar mijn overtuiging zijn noch de Christelijke Gereformeerden noch de vrijgemaakte Gereformeerden ermee gebaat wanneer zij, zonder daar zelf bij aanwezig te zijn, argumenten moeten leveren voor onze onderlinge Nederlands Gereformeerde gesprekken. Wat overigens onveilig laat dat het gesprek over deze dingen onder ons stellig wel gevoerd dient te worden. Maar dan in de ruimte die het Evangelie ons geeft, en niet in de enge waarin de wet ons tracht te dringen. Want nimmer, nimmer is enige wet in staat om de gaten te stoppen, waarvan wij vrezen dat het Evangelie ze laat vallen.

Het kan duidelijk zijn, ds. Biewinga ziet de regels voor een geordend kerkverhand als een 'wel' die in tegenstelling zou staan met het evangelie. Ook hij wil kennelijk een 'evangelische ruimte', waarop ook ds. H. de Jong zinspeelt; iets zou ik toch wel van hen (de evangelischen) willen overnemen.

Dan wordt het wel even tijd te herinneren aan wat de Reformatie in de zestiende en zeventiende eeuw tegenover de Roomse hiërarchie heeft gesteld. Geen vrijblijvendheid en geen 'evangelische ruimte', maar bondige afspraken naar het Woord van God, dat alle dingen 'in goede orde' moet gebeuren (1 Kor. 14 : 40).

Laten we, om dit aan te tonen, Calvijn mogen citeren. Volgens hem zijn er wel eens 'onervarenen' die wegens hun overtuiging dat het geweten van de christen niet door menselijke wetten mag worden gebonden 'alle wetten doorschrappen, door welke de orde der kerk geregeld

wordt' (*Institutie*, IV, X, 27). Maar hij betoogt dat, als we zulke wetten veroordelen, de kerken van haar zenuwen beroofd worden en geheel misvormd en verstrooid raken. Dat betekent volgens hem dus verlamming van de kerk en verstrooiing van de gelovigen. Hij noemt dit verwerpen van een kerkorde met vaste regels zelfs eigenzinnigheid die de Here niet behaagt (IV, X, 31) en verwijst dan naar 1 Kor. 11 : 16, waar Paulus zegt dat 'wij de gewoonte niet hebben om te strijden, noch de gemeenten Gods'. Er staan vandaag wel belangrijke dingen op het spel, nu zowel buiten als binnen onze kerken op allerlei veranderingen wordt aangedrongen. Op zichzelf zijn natuurlijk veranderingen niet verkeerd. We moeten niet het conservatisme cultiveren. Maar het experimentisme is even verkeerd. Noemde drs. De Jong zijn kerken niet eens een 'proefpolder'?

De 93 stellingen

Het is dan ook een veeg teken dat in ditzelfde nummer van *Opbouw* met instemming wordt verwezen naar de 93 stellingen die door het maandblad *Bij de Tijd* aan de synode van Ommen werden aangeboden. De redactie constateert namelijk dat daarin zaken aan de orde worden gesteld die ook in de Nederlands Gereformeerde Kerken een rol spelen: het zingen van andere liederen dan de eigen liederbundel, de positie van de vrouw in de gemeente, de verhouding tot andere kerken, de plaats van de kerk in een sterk veranderende wereld, de prediking, de omgang met veranderingen binnen de gemeente.

Met instemming wordt dan onder meer geciteerd:

Stelling 5: Het uitstellen van veranderingen, omdat de gemeenten daar nog niet rijp voor zijn, is als het wachten met het plukken van appels, totdat ze allemaal rijp zijn. Er zijn dan wel veel overrijpe appels afgevallen.

Stelling 23: Om recht te doen aan de plaatselijke situatie kan een synode in een aantal gevallen beter adviseren dan bindend besluiten.

Stelling 93: Om dezelfde te blijven, zal de Kerk moeten veranderen.

Daarin blijken het blad *Opbouw* en de stellers van deze *Stellingen* het wonderwel eens te zijn.

W.G. de Vries

BEROEPEN

Beroepen te Vleuten-De Meern in samenwerking met Maarssen-Breukelen: E.J. Hempenius, kandidaat te Kampen.

Bedankt voor Driebergen-Rijsenburg, Emmen, Hoogvliet-Spijkenisse, Steenwijk, Uithuizen en Vroomshoop: G. Treurniet Azn. te Waardhuizen c.a.; voor Zwolle-Centrum: L.W. de Graaf te Zuidlaren.

INTREDE

Ds. H.J. Messelink te Dalfsen doet zondag 27 juni om 16.30 uur intrede te Voorthuizen-Barneveld. De bevestiging zal 's morgens om 9.30 uur plaatsvinden door zijn broer ds. P.F. Messelink te Hoofddorp. Beide diensten worden gehouden in De Burcht, Van Schothorststraat 24. Nieuw adres: Stanleystraat 71, 3772 KC Barneveld

JUBILEUM

Zondag 20 juni jl. was het vijfenvestig jaar geleden dat ds. H.K. Poelman te Berlikum, emeritus-predikant van de Geref. Kerk te Enumatil, in het ambt bevestigd werd. Ds. Poelman werd 25 februari 1919 geboren. Hij deed 20 juni 1948 intrede in de (syn.) Geref. Kerk te Den Anel. Vandaar vertrok hij in 1955 naar Arnemuiden. Hij verbond zich in 1961 aan Kamperland, waar hij in 1971 overging tot de Geref. Kerk (Vrijg.). Van 9 april 1972 tot aan zijn emeritaat, op 1 oktober 1984, was hij predikant van de gemeente te Enumatil.

Zondag 20 juni was het vijftig jaar geleden dat ds. J.H. van der Hoeven te 't Harde, emeritus predikant van de Geref. te Drachten, in het ambt bevestigd werd. J.H. van der Hoeven werd 15 juni 1914 te Amsterdam-Watergraafsmeer geboren. Hij bezocht het Chr. Lyceum in Almelo en studeerde aan de Theologische Universiteit te Kampen. Ds. van der Hoeven deed 20 juni 1943 intrede in de kerk te Diever waar hij zich in 1945 met een deel van zijn gemeente vrijmaakte. Vervolgens vertrok hij in 1946 naar Meppel. Hij verbond zich in 1949 aan Houwerzijl vanwaar hij in 1958 naar Zwijndrecht vertrok. Van 21 augustus 1966 tot aan zijn emeritaat, op 1 juli 1980, was hij predikant te Drachten. Van zijn hand verschenen o.m. preken in de reeks 'Waarheid en Recht'.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Diever * De kerkeraad te Diever heeft besloten de gemeente per 1 september a.s. op te heffen, op advies van classis Assen. De leden van de gemeente zullen worden ondergebracht bij omliggende kerken.

Drogeham * *Scriba*: IJ. Merkus, Postbus 22, 9289 ZH, ☎ (05121) 1378 (p. 56).

Gees * *Scriba*: H. Wolting, Markeweg 14, 7864 TH

Zwinderen, ☎ (05249) 1275 (p. 67).

Hoogeveen * *Scriba*: W.H. Horlings, Korenstraat 27, 2708 MV, ☎ (05280) 66141 (p. 67).

Middelstum * *Scriba*: A. Kruizinga, Oudeschoolsterweg 26, 9991 CR, ☎ (05955) 2591 (p. 48).

Mildam-Wolvega * *Scriba*: K. ter Veer, Rembrandtstraat 20, 8771 SZ Wolvega, ☎DJ0 (05610) 11661 (p. 58).

Roden * *Scriba*: H. Baas, ☎ (05908) 17404 (p. 65); *Diaconie*: L. Wesseling, ☎ (05908) 12687 (p. 65).

Rijnsburg * *Diaconie*: W.D. Zomer, Van Galenstraat 27, 2231 RR, ☎ (01718) 32130 (p. 128).

Sliedrecht * *Scriba*: J.C. Buchner, Postbus 11, 3360 AA, ☎ (01840) 14909 (p. 124).

Wetsinge-Sauwerd * *Scriba*: R. Oosterhuis, Plantsoenweg 9, 9771 AC Sauwerd, ☎5DJ0 (05909) 1288 (p. 42).

PERSBERICHT

GMV Senioren en Koningshuis

Landelijke senioren

De Seniorenraad GMV organiseert in het kader van het Europese jaar voor de ouderen een Seniorendag, waarop alle Gereformeerde senioren van harte welkom zijn. Deze dag is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het Nationaal Comité Europees jaar van de ouderen. Dit comité verstrekt aan de seniorenraad een subsidie van f 1.500,-.

De manifestatie staat gepland voor zaterdag 9 oktober in de gereformeerde kerk van Apeldoorn. 's Morgens hoopt GPV-voorman Schutte te spreken over 'De monarchie van de 21e eeuw'. Naast de plaats van het Oranjestad in de Nederlandse parlementaire democratie, kunnen ook andere Europese vorstenhuizen en monarchieën aan de orde komen.

Aan het einde van de dag hopen we met elkaar naar paleis Het Loo te gaan, om een stukje 'Oranje-geschiedenis' te bekijken.

Het tweede onderwerp is de situatie van ouderen in Oost-Europa. Er zijn tegenwoordig veel contacten. Maar hoe leven senioren eigenlijk in Hongarije of in Roemenië? Hebben zij ook AOW, pensioen, VUT? Aan dit onderwerp wil de Seniorenraad een actie koppelen voor een ouderen-project in Oost-Europa.

Naast beide hoofdthema's is er natuurlijk samenzang, maar ook koorzang. De Seniorenraad wil een gelegenheidskoor samenstellen van senioren uit alle hoeken van het land, die na enige voorstudie thuis en een repetitie, op die bewuste zaterdag enkele Valeriusliederen en psalmen/gezangen ten gehore brengen.

In de kerkruimte hopen we een expositie in te richten van bijzondere hobby's van senioren. Kortom, er zal van alles te beleven zijn. Zet de negende oktober vast in uw agenda. Volg nadere aankondigingen en oproepen via het *Nederlands Dagblad*. En maak andere senioren uit uw omgeving enthousiast om samen een mooie, gezellige en nuttige dag te vieren. Steek de koppen eens bij elkaar!

J. Lenting, ☎ (038) 218649 Fax (038) 218629